

An aerial photograph of a Dutch village featuring a prominent windmill, several canals, and traditional houses. The windmill is located in the lower-left quadrant, with its wooden structure and sails clearly visible. To its right, a canal runs vertically through the center of the image, intersected by a road. The surrounding area is lush with green trees and grass, with various residential and commercial buildings scattered throughout. The text 'Concept Erfgoedvisie 2024-2030' is overlaid in white on the right side of the image.

Concept Erfgoedvisie 2024-2030

Erfgoedvisie Alphen aan den Rijn 2024–2030

Voorwoord (wethouder) (volgt t.z.t.)

Leeswijzer

Dit is de Erfgoedvisie 2024–2030. Hierin beschrijft de gemeente Alphen aan den Rijn hoe erfgoed een rol speelt in onze gemeente, waarom we erfgoed belangrijk vinden en hoe we het meer tot leven brengen voor onze inwoners. We willen erfgoed beleven, benutten en behouden.

In hoofdstuk 1 beschrijven we waarom erfgoed belangrijk is. Dit doen we aan de hand van de geschiedenis van de gemeente en we laten zien welke kansen deze geschiedenis biedt voor de ontwikkeling van erfgoed.

Vanuit deze historische benadering geven we in hoofdstuk 2 onze visie op erfgoed. Dit verdelen we in drie hoofdthema's: beleven, benutten en behouden.

De kansen worden ambities, de ambities worden acties. Deze acties worden daarna doorontwikkeld tot een uitvoeringsprogramma.

In hoofdstuk 3 gaan we in op de wettelijke taken die de gemeente heeft voor erfgoed en hoe we dit in samenhang met andere beleids-terreinen binnen de gemeente uitvoeren.

Inhoud

1. Inleiding	5	4. Begroting	28
1.1 Overall om ons heen	5	5. Bijlagen	29
1.2 Waarom een erfgoedvisie?	6	Bijlage I Zeven verhaallijnen	29
1.3 Het verhaal van Alphen aan den Rijn	7	Bijlage II Erfgoedpartners	37
Van Vlaardingen tot Romein	7	Bijlage III Kengetallen	39
Landschap door de mens gemaakt	8	Bijlage IV Stand van zaken – instrumenten	40
Jaagpaden en Buitenplaatsen	8	Bijlage V Participatie (2023)	45
Van Monnikskap tot Metasequoia	9	Bijlage VI Eerdere input (2018)	47
Van dam tot dijkgraaf	10		
Van Scheepsbouwer tot Zeeman	10		
Eén gemeente, veel karakteristieken	11		
2. Visie	13		
2.1 Beleven	16		
2.2 Benutten	18		
2.3 Behouden	20		
3. Cultureel erfgoed – de inbedding	22		
3.1 De gemeentelijke taak ten aanzien van cultureel erfgoed	22		
3.2 Samenhang van cultureel erfgoed	24		

1. Inleiding

1.1 Overal om ons heen

Erfgoed is overal om ons heen. Overal vind je sporen van het verleden. Vaak is dit cultureel erfgoed duidelijk aanwezig. Denk bijvoorbeeld aan de molens van Aarlanderveen en de kwekerijen rond Boskoop. Dat zijn duidelijk herkenbare historische elementen in onze omgeving. Maar een deel van het cultureel erfgoed is meer verborgen. Dat deel is ofwel alleen met een geoefend oog, of zelfs helemaal niet te zien. Zo bevinden de overblijfselen van het Romeinse verleden zich voornamelijk onder de grond. Ook tradities en gebruiken zijn soms niet direct zichtbaar, al brengen plaatsen als Archeon en Nigrum Pullum het Romeinse verleden tot leven voor een breed publiek.

De verschillende kernen in de gemeente hebben allemaal hun eigen geschiedenis en oorsprong. Deze geschiedenis zie je terug in gewoontes, identiteit, de relatie met het landschap en de opzet van dorpen of steden. Belangrijke gebeurtenissen hebben het straatbeeld getekend. De verscheidenheid aan historische panden, landschappen, archeologische vindplaatsen en cultuuruitingen vertellen samen het verhaal van de gemeente Alphen aan den Rijn. In bijlage III staat een overzicht met feiten en cijfers over erfgoed in onze gemeente.

Droomscenario

We dromen even weg en...

We zien een gemeente waar het verleden, het heden én de toekomst samengaan. Beleefd worden. Elkaar versterken. Waar we vanuit het verleden mogelijkheden zien om dat wat ons typeert verder te ontwikkelen. En door te geven aan volgende generaties. Hierbij vormen oude industriegebieden inspirerende nieuwe woon-, werk-, en verblijfslocaties. Eeuwenoude landschapsstructuren vormen de aanleiding voor stedenbouwkundige ontwikkeling. Langs molens, trekvaarten en de Romeinse Limes ontstaan aantrekkelijke toeristische fietsroutes. Daarnaast leveren de molenaars die volgens oude tradities de molens draaiend houden een droge polder en meel voor ons zelfgebakken brood. Dit, en nog veel meer, ontwikkelen we niet alleen. Dat doen we samen.

In deze droom heeft de gemeente een houding waarbij het zowel intern als extern naar het erfgoedveld constructief en dus faciliterend en verbindend te werk gaat. Erfgoed leent zich bij uitstek voor de wens om integraal te werken, zowel binnen de gemeente als daarbuiten. Het erfgoed geeft kleur aan onze leefomgeving en door de verhalen voelen we ons thuis.

1.2 Waarom een erfgoedvisie?

Met deze Erfgoedvisie geven we een duidelijke richting geven aan ons erfgoedbeleid. We bepalen een doel voor de toekomst en een kader waarbinnen we werken.

De afgelopen jaren hebben we al veel bereikt. In 2018 zijn alle bovengrondse erfgoedwaarden samengebracht in een online raadpleegbare cultuurhistorische waardenkaart. In onze bestemmingsplannen en de beheersverordening cultuurhistorie uit 2022 staan de regels die toezien op een goede en verantwoorde omgang met cultureel erfgoed. Eerder, in 2017, werd de archeologische beleidskaart opgesteld en in 2019 in het paraplubestemmingsplan. In 2020 werd de Landschapsbiografie voor de gemeente Alphen aan den Rijn opgesteld. Hiermee hebben we een goede basis, maar een overkoepelende visie ontbrak nog. Gebouwen, ensembles en landschappen zijn nu geïnventariseerd, beschreven en beschermd. In deze visie beschrijven we hoe we die bescherming, maar ook het benutten en beleven van de beschermde zaken kunnen ontwikkelen. Een overzicht en stand van zaken van de verschillende beleidsinstrumenten staat in bijlage IV.

Daarnaast spelen er veel meer zaken die met erfgoed te maken hebben. Denk aan de verbinding met andere beleidsterreinen, de rol van erfgoedpartners en participatie.

Het is belangrijk dat een zo breed mogelijk publiek cultureel erfgoed kan ervaren. Zowel materieel als immaterieel erfgoed bieden

ervaringen. Gemeentelijke regelingen en op toerisme en educatie gerichte organisaties ondersteunen deze beleving en houden de verhalen over de gemeente Alphen aan den Rijn en onze omgeving levend.

Erfgoedwaarden verdienen bescherming, nu en voor de toekomst. Zo kunnen wij en generaties na ons van het cultureel erfgoed genieten, en blijft het verhaal van onze omgeving zo goed mogelijk leesbaar. Hiervoor is er bijvoorbeeld de monumentenstatus. Panden kunnen beschermd zijn als rijks- of gemeentelijk monument. Voor deze gebouwen geldt een verbod op sloop. En sinds invoering van de Omgevingswet moet ook de omgeving van het monument onaangetast te blijven. Zo behouden we de monumentale waarden van de gebouwde omgeving. Cultuurhistorisch waardevolle objecten, structuren en landschappen in de gemeente Alphen aan den Rijn zijn inzichtelijk gemaakt op een cultuurhistorische waardenkaart.

Deze visie geeft een richting voor de komende zes jaar. We focussen op het beleven, benutten en het behouden van ons erfgoed. Wij hebben daarbij oog voor de verschillende kernen en de diversiteit aan bevolkingsgroepen binnen onze gemeente. Goed erfgoedbeleid zorgt voor mogelijkheden en inspiratie tot ontwikkeling, met kennis van en respect voor de geschiedenis. Het geeft de gemeente en de individuele kernen een gezicht, viert de lokale identiteit en geeft richting aan de toekomst.

We streven naar een toekomstbestendig erfgoed dat bewoners omarmen als volwaardig onderdeel van ons ruimtelijk beleid. Om aan te

geven wat dat precies betekent in het dagelijks handelen, hebben we deze visie opgesteld.

1.3 Het verhaal van Alphen aan den Rijn

De erfgoedlijnen van de gemeente

Alphen aan den Rijn is rijk aan erfgoed. In de landschapsbiografie (Bijlage I) die de gemeente heeft opgesteld, worden zeven verhaallijnen gedefinieerd. Deze verhalen beschrijven de rijke geschiedenis van het landschap van de gemeente Alphen aan den Rijn. De verhaallijnen, gebaseerd op het landschap, helpen bij het in kaart brengen van de interessante ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de gemeente. Zij maken de bijzondere historische gelaagdheid en diversiteit van onze leefomgeving duidelijk. Hieronder zijn deze verhaallijnen verkort weergegeven. Ze zijn illustratief voor de mogelijkheden en verwevenheid van erfgoed in haar breedste vorm binnen onze gemeente.

Van Vlaardingen tot Romein

Al vroeg in de geschiedenis liggen ter hoogte van het huidige Hazerswoude-Rijndijk en Koudekerk aan den Rijn een aantal hogere en drogere gronden, te midden van een uitgestrekt moerassig gebied. Deze gronden worden al in de periode van de Vlaardingencultuur (van 3500 tot 2500 voor Christus) bewoond door jager-verzamelaars.

Wanneer rond 2500 voor Christus de zee opnieuw verder het land binnendringt, verlaten deze jagers-verzamelaars het gebied en breekt een periode van rust aan.

Van circa 57 voor Christus tot 400 na Christus vormt de Oude Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk, de Limes. Dit heeft allemaal haar sporen achter gelaten in ons landschap. Het is dan ook niet verwonderlijk dat in onze gemeente zo veel fantastische vondsten zijn én worden gedaan. Het archeologische erfgoed bevindt zich door de hele gemeente, met de Romeinse Limes als zwaartepunt. Denk aan de forten en nederzettingen, de Limesweg, de Zwammerdamschepen.

Kansen

- De vondsten uit onze bodem kunnen meer worden tentoongesteld. Zo kunnen we met de objecten de beleving versterken. De ontwikkeling van een Rijksmuseum voor Romeinse Scheepvaart biedt hiervoor kansen;
- Plaatsen als het Archeon, pleisterplaats Albaniana, Westvaartpark en Nigrum Pullum kunnen de archeologische rijkdom van onze gemeente nog verder uitdragen;
- Gemeentebreed betrekken van ondernemers bij het publiek maken van archeologie.

Landschap door de mens gemaakt

Niet lang nadat de Vikingen het gebied hebben verlaten en de rust is wedergekeerd, maken de lokale bewoners een start met de bewerking van het moeilijk begaanbare moerasland.

De ontginners, de eerste boeren die op grote schaal landbouwgrond hebben ontgonnen, hebben het landschap van Alphen aan den Rijn in belangrijke mate gevormd. De ontginning van het veengebied start rond 900 vanaf de hoger gelegen gronden van de oeverwal langs de Rijn. Het veen werd door middel van sloten ontwaterd, waarna het geschikt werd voor akkerbouw.

Niets heeft het landschap van onze gemeente zo bepaald als het leren samenleven met het water, zowel bij een overschot als een tekort. Dat is nog steeds het geval in onze gemeente. 'Water en bodem sturend' is het devies in recente landelijk ontwikkelingen van de leefomgeving, maar dit principe geldt voor onze gemeente al sinds de late middeleeuwen.

Sierteelt, kaasproductie en andere agrarische activiteiten vormen nog steeds een groot deel van de economische activiteiten in onze gemeente. Bovendien is het waterrijke landschap een centrale kwaliteit van de recreatieve en toeristische activiteiten in onze regio.

Kansen

- Het erfgoed van onze gemeente voegt extra waarde toe aan recreatieve en toeristische activiteiten. Wandelen, fietsen, varen en beleven kunne nog beter met elkaar worden verbonden;
- Landschappelijke structuren zijn aanleiding voor stedenbouwkundige verkavelingen;
- Houtwallen, geriefbosjes, boomgaarden en andere historische groenstructuren kunnen de basis zijn voor nieuwe ontwikkelingen.

Jaagpaden en Buitenplaatsen

Tot 1900 was het land nat en zompig. De geringe draagkracht van de bodem maakte het land minder geschikt voor transport. Via de trekvaart wordt de gemeente ontdekt door de adel uit de grote

steden. De adel heeft het landschap van Alphen aan den Rijn geliefd om haar schoonheid en heeft er haar buitens en landgoederen in gebouwd. Datzelfde landschap was vaak ook haar strijdtoneel.

Veel plaatsen in onze gemeente dragen nog steeds de naam van de buitenplaatsen die langs de waterstromen in de gemeente hebben gelegen. Bovendien zijn de restanten van veerponten, die werden gebruikt om jager en paard over te zetten, en andere restanten van de groeiende economische activiteit door de komst van de trekvaart nog steeds terug te vinden in onze gemeente.

Kansen

- De voormalige trekvaarten en jaagpaden kunnen een rol in recreatieve functies spelen;
- Samenwerkingen voor het erfgoed van Oude Hollandse Waterlinie verbeteren.

Van Monnikskap tot Metasequoia

Het gebied rond Boskoop is een "vreemde eend in de bijt" naast de grazige, open veenweiden en droogmakerijen in de gemeente Alphen aan den Rijn. Het is een bijzonder gebied met een eigen verhaal dat letterlijk kleur toevoegt aan de overwegend groene oase die het landschap van de gemeente kenmerkt. Ook hier blijkt dat het landschap vooral mensenwerk is.

Het landschap van de sierteelt is wereldwijd uniek, en al ruim 800 jaar oud. Het erfgoed is niet alleen fysiek in het landschap terug te

vinden. De cultuur van de sierteelt is immaterieel erfgoed. Kennis wordt overgedragen van generatie op generatie.

Kansen

- Leren van de brede samenwerkingen en voortrekkersrol van ondernemers in deze kern;
- Zichtbaar en bruikbaar maken van het specifiek historische kwekerserfgoed zoals loodsen en houtwallen;
- Kennis over historisch groenbeheer toepassen in de hedendaagse situatie.

Van dam tot dijkgraaf

Veen wordt ook wel gekscherend 'dik water' genoemd. Bij de ontginning van het veenmoeras stond de ontwatering van het gebied centraal. De ontginning en het watersysteem zijn continu met elkaar verbonden geweest. Zonder goed watersysteem was ontginning van het veen niet mogelijk. In de loop van de geschiedenis is dit watersysteem stapsgewijs steeds verder uitgebouwd en verfijnd.

Het watersysteem is vervlochten met het kenmerkende erfgoed van onze gemeente. Niet alleen bepaalt het systeem het landschap, maar monumentale iconen van onze gemeente zijn ankerpunten voor onze leefomgeving. De bruggen over het water zijn herkenbaar en hebben hun eigen verhalen. De molenviergang in Aarlanderveen en de andere poldermolens dragen nu en in het verleden bij aan het bruikbaar houden van het land.

Kansen

- Meer samenwerken met het Hoogheemraadschap om de erfgoedwaarde van ons watersysteem te behouden;
- Uitbreiden samenwerking en verbinden van de verschillende molens;
- Recreatieve functies verbinden aan het watersysteem, zoals bij Rijnhaven, Rietveld, de Molenviergang en in Boskoop.

Van Scheepsbouwer tot Zeeman

In de tweede helft van de 19e eeuw transformeert de Oude Rijn geleidelijk van 'woonrivier' tot 'werkrivier'. Met het doortrekken van de Gouwe, als kanaal, naar de Oude Rijn kreeg het gebied een strategische ligging. Bij Gouwsluis ontstond een levendige maritieme industrie met een zeilmakerij, scheepsbouwer en scheepsmotorenfabriek. Ook elders aan de Oude Rijn ontwikkelen zich scheeps- en timmerwerken, werkplaatsen en steen- en pannenbakkerijen.

Kansen

- Oude industriegebieden en -gebouwen vormen een aanleiding tot aantrekkelijke woon-, werk- en recreatiegebieden, veelal door de bijzondere ligging aan het water dat oorspronkelijk een van de redenen was voor de vestiging van industrie
- Transformatie met behoud van het industriële karakter vertelt het verhaal van de historie en de ontwikkeling van een locatie

Eén gemeente, veel karakteristieken

Tot 1910 woonden de meeste mensen in de boerenlinten. De kern Alphen aan den Rijn is in die tijd nauwelijks groter dan de linten van Aarlanderveen, Hazerswoude en Boskoop of de kern Zwammerdam. Benthuisen is weinig meer dan een cluster woningen en werkplaatsen. De naoorlogse stedelijke groei, de diverse geloofsovertuigingen en de gemeentelijke herindelingen maken dat Alphen aan den Rijn is gegroeid in omvang en samenstelling. De verstedelijking van de gemeente brengt nieuwe ontwikkelingen voort. De typische Alphenaar is hierdoor niet te duiden. Dit betekent niet dat ze niet bestaan, onze inwoners voelen zich sterk verbonden- en identificeren zich met hun geboortegrond of leefomgeving.

Dat de kernen hun eigen identiteit behouden, zien we terug in de bijzonder waardevolle tradities die zij nog uitdragen. Zoals het houden van de bietenoptocht in Benthuisen of het met trots uitdragen van de Molukse cultuur.

Kansen

- Erfgoed verbindt de kernen, maar er blijft ruimte voor authenticiteit. De som van het verscheiden erfgoedveld is groter dan haar delen. We stimuleren samenwerking en uitwisseling om van elkaar te leren en samen te groeien.
- Jong erfgoed wordt geïnventariseerd omdat waardevol erfgoed niet alleen wordt gekenmerkt door ouderdom of lange historie.
- Tradities, ambachten en gebruiken kunnen worden doorgegeven aan nieuwe generaties.

De definitie van erfgoed

Erfgoed vertelt een verhaal

De term erfgoed zorgt soms voor verwarring. Erfgoed is alles, materieel en immaterieel, uit het verleden dat we willen bewaren voor de toekomst. Dit zijn gebouwen, bruggen en molens, maar ook tradities en landschappen. Het gaat om een momentopname, een afweging die we samen maken. Vroeger werden besluiten over erfgoed *top-down* genomen. Dat is voor de gemeente verleden tijd, want het erfgoed is van de gemeenschappen die er mee leven, erin wonen of het elke dag uitoefenen.

Erfgoed is een containerbegrip. Erfgoed gaat over plekken en objecten en de verhalen, tradities en gewoonten die hieraan zijn verbonden.

2. Visie

Erfgoed raakt ons, spreekt tot de verbeelding en brengt emoties teweeg.

Dit beleef en ervaar je iedere dag.

Erfgoed vormt verhalen en tradities die het collectieve geheugen en een herkenbare leefomgeving van de inwoners van een dorp, stad of gebied, mede vormgeven. De gemeente Alphen aan den Rijn heeft erfgoed in verschillende vormen, zowel materieel als immaterieel, en veel inwoners zetten zich in voor het erfgoed.

Er is een sterk verband tussen de emotie en wat nodig is om de bron van deze emotie te waarborgen. Emotie is het beleven van erfgoed. Beleven kan alleen door behoud van het erfgoed en door het erfgoed te benutten wordt behoud bevorderd.

Zonder behoud van het erfgoed valt er niets te beleven. Dat maakt behoud noodzakelijk.

Echter, erfgoed moet kunnen meebewegen met de tijd. Het toekomstbestendig maken van erfgoed is noodzakelijk om het te kunnen blijven benutten en behouden en beleven. Het is zaak hierbij een zorgvuldige afweging te maken tussen de drie factoren: beleven, benutten en behouden.

In deze visie beschrijven we de keuzes die we maken voor de komende zes jaar ten aanzien van ons erfgoed. We hebben de afgelopen

jaren al veel bereikt. Zo zijn alle gewaardeerde bovengrondse erfgoedwaarden samengebracht in een online raadpleegbare cultuurhistorische waardenkaart. In onze bestemmingsplannen en de beheerverordening cultuurhistorie staan de regels die toezien op een goede en verantwoorde omgang met dit cultureel erfgoed. We hebben ook andere beleidsinstrumenten in lijn gebracht met ontwikkelingen binnen het erfgoedveld. Een overzicht en stand van zaken van deze instrumenten staan in bijlage IV.

Hoe we met het cultureel erfgoed omgaan, waar we de accenten leggen en kennislacunes aanvullen en de waarden willen behouden, zijn de keuzes die gemaakt moet worden. De afgelopen decennia zijn vanuit landelijke regelgeving steeds meer wettelijke taken voor erfgoed bij de gemeente belegd. Daarnaast heeft de gemeente de vrijheid ook eigen, gemeentelijk erfgoedbeleid te voeren. Dit biedt kansen het erfgoedbeleid nog beter op maat te maken, te implementeren en af te stemmen op het algemeen beleid.

We streven naar een toekomstbestendig erfgoed dat bewoners omarmen als volwaardig onderdeel van ons ruimtelijk beleid. Om aan te geven wat dat precies betekent, hebben we deze visie opgesteld.

Wij willen graag inspraak, kennis en ervaring uit de samenleving gebruiken bij het beleven, benutten en behouden van ons erfgoed. Dat betekent dat we onze partners en andere geïnteresseerde inwoners uitnodigen om mee te denken. Samen bepalen we het toekomstig beleid en de uitvoeringsagenda. Hierbij houdt de gemeente de regie maar kunnen we 'de touwtjes' ook meer uit handen bij inspirerende initiatieven.

Samenwerking met de inwoners en stakeholders

Aansluitend op de roloppvatting uit de Gemeentelijke Omgevingsvisie, brengen we stakeholders samen en stimuleren we bottom-up-initiatieven. Nieuwe werkwijzen bieden kansen om het erfgoed nog beter te integreren in het beleid en de samenleving. Wat we onder meer willen bereiken is dat we inwoners op allerlei manieren betrekken bij (de ontwikkeling van) erfgoed en erfgoedbeleid.

De uitvoering van erfgoedbeleid kan en wil de gemeente niet alleen doen. Als gemeente werken we samen met vrijwilligersorganisaties, historische- en archeologische verenigingen, partners uit het recreatieve veld en andere partijen en inwoners die erfgoed vanuit hun passie of professie een warm hart toedragen. Daarbij zijn organisaties als het Gemeentearchief Alphen aan den Rijn en de Bibliotheek Rijn en Venen publieke instellingen die op een laagdrempelige manier grotere en nieuwe doelgroepen kunnen bereiken. In bijlage II staat een visualisatie van ons erfgoedveld.

Hiernaast hebben we sterke banden met provinciale en landelijke organisaties als het Erfgoedhuis Zuid-Holland, de Erfgoedacademie en de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed. Bovendien werken we bovenregionaal samen als het gaat om de Neder-Germaanse Limes, trekvaarten en de Oude Hollandse Waterlinie. Dat doen we aan de netwerktafels van de provincie Zuid-Holland.

De meerwaarde van erfgoed

Als het gaat om sociale- en maatschappelijke vraagstukken kan erfgoed van toegevoegde waarde zijn en de levenskwaliteit van mensen verbeteren. Bij vraagstukken op het gebied van gezondheid, welzijn en sociale cohesie wordt erfgoed nog bijna niet als hulpbron ingezet, terwijl er ook op deze gebieden kansen zijn om erfgoed waardevol in te zetten. Inwonersparticipatie rond erfgoed kan bijvoorbeeld helpen om de sociale cohesie in een gemeenschap te vergroten.

Erfgoed wordt daarnaast gezien als middel om doelen op andere beleidsterreinen te behalen. Denk hierbij aan ruimtelijke ontwikkelingen waarbij erfgoed zorgt voor kwaliteit van de leefomgeving. Erfgoed wordt bijvoorbeeld ingezet als inspiratiebron bij het verbeteren van oude wijken of de bouw van nieuwe, bij het bergen van water en bij natuurontwikkeling. Het mes snijdt dan aan twee kanten: de ontwikkeling wint aan kwaliteit, en het erfgoed draagt bij aan de identiteit en krijgt zelf een financiële impuls. Het erfgoed wordt bovendien beter zichtbaar en krijgt meer maatschappelijke waardering.

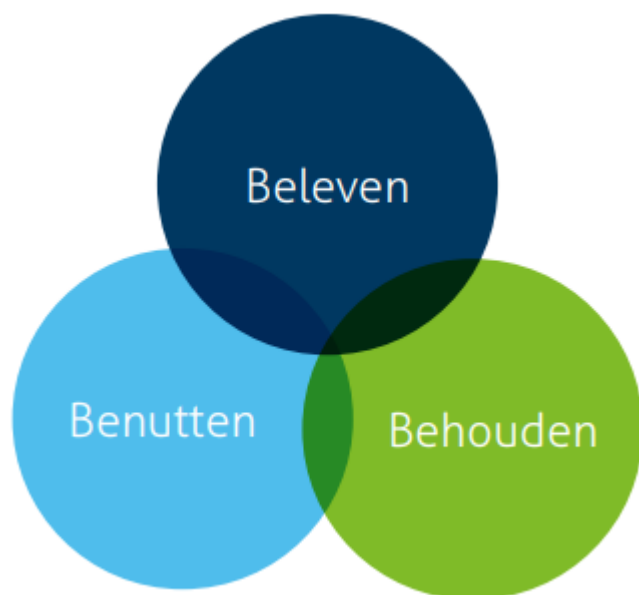
Behoud blijft altijd van belang. Als cultureel erfgoed niet wordt behouden, valt er niets te benutten en te beleven. Behoud is alleen nooit een doel op zich.

In het verleden betekende behoud van het erfgoed vooral de instandhouding van de authenticiteit in verschijningsvorm en materialisatie. Sinds de afgelopen jaren spelen ook andere aspecten een rol. Behalve het hebben van een functie, kijken we steeds meer naar het toekomstbestendig maken van erfgoed, bijvoorbeeld door monumenten

te verduurzamen en het aanpassingsvermogen van erfgoed te vergroten door functiewijziging toe te staan.

Uitwerking van de ambities via drie sporen

In deze visie formuleren we onze ambities via drie sporen: beleven, benutten en behouden.

Deze drie factoren hangen met elkaar samen. De samenhang is zelfs voorwaardelijk voor een goede omgang met erfgoed. Als erfgoed niet wordt behouden valt het niet te benutten, laat staan te beleven. Als erfgoed niet valt te beleven, zal het draagvlak voor het behouden en

benutten ervan afnemen. Als erfgoed niet wordt benut, neemt de investeringsbereidheid af en valt er op termijn niets meer te beleven.

2.1 Beleven

Erfgoed brengt mensen samen en zorgt ervoor dat onze snel veranderende omgeving vertrouwd blijft of juist wordt, dit wordt bevorderd door bijvoorbeeld het stimuleren van meerstemmigheid. Dit betekent dat mensen in de gemeenschap de kans te krijgen hun verhaal te vertellen en zich hierin gekend te voelen. Het Europese Verdrag van Faro benadrukt deze maatschappelijke en verbindende waarde van erfgoed. Het verdrag hecht er belang aan dat de samenleving deelneemt aan erfgoed. De mens en menselijke waarden en beleving staan centraal.

In nauwe samenwerking met erfgoedorganisaties onderzoekt de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (RCE) de komende jaren hoe burgerinitiatief en –participatie het beste kunnen worden gestimuleerd en gefaciliteerd. Als gemeente volgen wij de resultaten van dit onderzoek, maar zetten wij zelf ook in op erfgoedparticipatie.

We vinden het belangrijk om het beleid en de uitvoeringsagenda samen met partners uit het erfgoedveld te toetsen. Samen kijken we hoe de uitvoering van het beleid verloopt en sturen we waar nodig bij.

Ambitie: We gaan onze kennis vergroten, ontsluiten en delen

De kennis over het eigen erfgoed staat of valt bij het delen ervan met een breed publiek. We ontsluiten de kennis die beschikbaar is voor het brede publiek en dragen deze over aan een nieuwe generatie. Zo worden ook de komende generaties uitgedaagd te bepalen welk

erfgoed voor hen het behouden waard is en bijdraagt aan het completeren van de geschiedenis van Alphen aan den Rijn.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Lidmaatschap Federatie Grote Erfgoedgemeenten

We worden lid van dit waardevolle netwerk. Hierbinnen wordt kennis en kunde over erfgoed(beleid) gedeeld op zowel ambtelijk als bestuurlijk niveau.

- Erfgoedplatform uitbreiden

Wij zien de website van het erfgoedplatform als de basis van het delen van de kennis binnen onze gemeente. We gaan lokale erfgoedorganisaties stimuleren om meer van hun specifieke kennis op dit platform te delen.

- Digitaal Erfgoed

De verschillende websites die de gemeente heeft om het erfgoed te delen (Cultuurhistorische waardenkaart, Canon van Alphen aan den Rijn, Landschapsbiografie, Gemeente Archief, Erfgoedplatform) moeten centraal vindbaar worden en voldoen aan de eisen van digitaal erfgoed zoals geformuleerd in het Manifest Digitaal Erfgoed van Netwerk Digitaal Erfgoed. Dit manifest gaan we als gemeente ondertekenen. Samen met het archief verkennen we de vervolgstappen.

- Educatie

Erfgoededucatie maakt kinderen bewust van de geschiedenis van de plek waar ze wonen. Door erfgoedactiviteiten aan te laten sluiten bij de curricula van het onderwijs wordt de scholing verbonden aan de

maatschappelijke oriëntatie. Partners als KHABBAZ, de bibliotheek en Parkvilla spelen hierin een belangrijke rol.

Ambitie: We stellen de inwoner centraal

Erfgoed wordt gemaakt door mensen en mensen bepalen ook wat de moeite van het beschermen waard is. Een eerste stap om de mensen die werkzaam zijn in de erfgoedsector laagdrempelig te betrekken bij het uitvoeren van onze ambities is door ze vaker te ontmoeten, de verbinding en samenwerking te zoeken en te stimuleren deel te nemen aan het erfgoedcafé en de erfgoedtafels.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Bedankdag erfgoedvrijwilligers

Erfgoedvrijwilligers vormen het kloppend hart van ons erfgoedveld. We willen ze daarom vanaf 2025 jaarlijks in het zonnetje zetten met een feestelijke bedankdag.

- Landelijke Erfgoedevenementen

De Open Monumentendag wordt al door gemeente gefinancierd. Vanaf volgend jaar gebeurt dat uit het erfgoedbudget. Daarnaast willen we voor de nationale molen-, de nationale archeologiedagen en de maand van de geschiedenis een budget beschikbaar maken.

- Immaterieel erfgoed

De gemeente is trotse voorloper op het gebied van het opnemen van immaterieel erfgoed in het gemeentelijke erfgoedregister. Het erkennen van dit erfgoed heeft belangrijke maatschappelijke voordelen. Tradities van gemeenschappen in de gemeente Alphen aan den Rijn

worden hiermee in ere gehouden. Naast formele erkenning is het onze ambitie om het behoud van immaterieel erfgoed meer actief te ondersteunen.

- Erfgoedcommissie

De Erfgoedcommissie gaat een rol spelen bij de erfgoedcafés en – tafels. We starten een erfgoedtafel ‘immaterieel erfgoed en beleving’. De commissie zet hiermee haar huidige verbindende en adviserende rol voort.

Ambitie: We koppelen erfgoed aan recreatie en toerisme

Het aanbod van erfgoed is een van de aspecten die Alphen aan den Rijn voor toeristen en recreanten aantrekkelijk maakt. Daarnaast draagt erfgoed bij aan een aantrekkelijk vestigingsklimaat voor inwoners en ondernemers. We willen deze koppeling verder versterken.

Musea spelen een belangrijke rol in de beleving van het erfgoed door inwoners van de gemeente. Daarnaast trekken ze ook bezoekers aan vanuit de regio, de rest van het land en het buitenland. We willen de positie van de musea versterken en we zetten in op het realiseren van het Rijksmuseum voor Romeinse Scheepvaart in onze gemeente.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Museumvisie

Het tentoonstellen van spectaculaire vondsten, zoals bijvoorbeeld de Zwammerdamschepen en de recente vondsten in het Westvaartpark in Hazerswoude-Rijndijk, draagt bij aan kennis over en begrip van het verleden.

In onze gemeente zijn er verschillende organisaties die zich vormen rond onze (landelijke) geschiedenis en oudheden. Zo zijn er actieve historische verenigingen in Aarlanderveen, Boskoop, Koudekerk, Hazerswoude-Dorp, Benthuisen, Zwammerdam en Alphen aan den Rijn. Het is hun missie om de belangstelling voor en de kennis van de geschiedenis van de gemeente Alphen aan den Rijn en haar bevolking te behouden en te vertellen. Zij dragen zorg voor het behouden van voorwerpen en zetten zich in voor onze monumenten. Zij worden ondersteund door vele sponsors en particuliere 'vrienden van'.

Samen met de werkvelden Kunst & Cultuur en Recreatie & Toerisme willen wij in 2025 een visie opstellen waarbij ruimte is voor verdere ontwikkeling en professionalisering van de musea.

- Provinciale Erfgoedlijnen

We benutten de provinciale fondsen voor integrale programma's rond de Trekvaarten, Limes en Oude Hollandse Waterlinie. Hier wordt samen met belanghebbenden en het cluster Recreatie & Toerisme gebruikgemaakt van de (financiële) kansen die hier liggen op provinciaal niveau.

2.2 Benutten

Benutten van erfgoed kent verschillende kanten. Denk bijvoorbeeld aan een gebouw dat een nieuwe functie heeft. Of aan hoe erfgoed kan helpen bij ruimtelijke ontwikkelingen, zoals de bestaande slo-tenstructuur die de vorm van een wijk bepalen. Erfgoed kan ook voor meer samenhang tussen mensen zorgen. Met name immaterieel erfgoed speelt door het samen te beleven een bijdrage aan deze sociale samenhang.

Het gebruiken van de waardevolle gebouwen, het landschap en het archeologische bodemarchief draagt ook weer bij aan de beleving ervan. Om gebruik te stimuleren moet het erfgoed kunnen meebewegen met de eisen van de toekomst. Niet alleen ruimtelijk, maar ook bijvoorbeeld het verduurzamen van het erfgoed is van groot belang.

Daarom steunt de gemeente initiatieven die het benutten van erfgoed stimuleren. Dit kan bijvoorbeeld door ontwikkelingsmogelijkheden toe te staan die deze initiatieven mogelijk maken. Op projectniveau moeten hier goede randvoorwaarden voor worden opgesteld. Hier is maatwerk voor nodig.

Ambitie: We stimuleren het gebruik van erfgoed als middel

Erfgoed inspireert en is richtinggevend bij transitieopgaven, is drager van ruimtelijke kwaliteit en medebepalend voor een goed verblijfs- en vestigingsklimaat. Daarnaast is erfgoed om van te leren en fungeert het zowel materieel als immaterieel als verbindend element.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Transformatie en functiewijziging

Wanneer monumentale gebouwen of gebieden hun oorspronkelijke functie geheel of gedeeltelijk verliezen faciliteren we eigenaren bij herbestemming.

- Stimuleren van het Molennetwerk

We moedigen in dit netwerk de verschillende moleneigenaren aan om ervaringen en ideeën uit te wisselen op het gebied van gebruik en exploitatie van hun erfgoed.

- Kerkenvisie

Via de stimuleringsregeling van het Rijk kan de gemeente Alphen aan den Rijn programmatisch inzetten op ondersteuning aan eigenaren van religieus erfgoed bij het vinden van nevenfuncties of nieuwe functies voor gebedshuizen.

De Kerkenvisie zal in 2025 apart van deze erfgoedvisie worden opgesteld. Eigenaren en gebruikers betrekken we hier graag bij.

Ambitie: We stimuleren duurzaamheid

Erfgoed en met name het benutten van gebouwd erfgoed is in de basis duurzaam: het gaat over bestaande gebouwen en geen sloop of nieuwbouw. Voor maatregelen voor Rijksmonumenten bestaat het Ontzorgingsprogramma Verduurzaming Monumenten van de RCE.

- Stimuleringsregelingen

Het rijk biedt eigenaren van rijksmonumenten de mogelijkheid om voor een deel van de kosten die zij maken voor het laten uitvoeren

van onderzoek naar verduurzaming van hun monument een beroep te doen op het Ontzorgingsprogramma Verduurzaming Monumenten.

We brengen de stimuleringsregeling DuMo en andere regelingen onder de aandacht bij monumenteneigenaren. En onderzoeken of op termijn een dergelijke regeling een plaats heeft in onze gemeente voor gemeentelijke monumenten.

- Klimaatstresstest

Erfgoed wordt onderdeel van de klimaatstresstest om te bepalen welke risico's het erfgoed loopt bij klimaatverandering. Hierbij is ons cultuurhistorisch waardevolle landschap met name kwetsbaar voor overvloed en gebrek aan water.

2.3 Behouden

Het behoud van ons erfgoed is een noodzakelijke factor om het te beleven en benutten.

Erfgoed beschermen betekent niet dat er geen verandering mogelijk is. Juist de ontwikkeling van een dorp, stad of regio draagt bij aan een duurzame toekomst. De omgang met, en inzet van erfgoed moet er ook op zijn gericht om de erfgoedwaarden te borgen en toekomstbestendig te maken, zowel op object- als op structuurniveau.

De basis voor deze afwegingen wordt gevormd door de inventarisatie die in 2018 geleid heeft tot de cultuurhistorische waardenkaart Alphen aan den Rijn en het in 2022 vastgestelde bestemmingsplan en de beheersverordening cultuurhistorie. Hierin zijn zowel de cultuurhistorische waarden benoemd en de regels waarmee rekening moet worden gehouden bij bouw- en sloopwerkzaamheden en het gebruik van gewaardeerde panden, objecten en gebieden. Waar nodig kan verdieping worden gevonden door het uitvoeren van bouw- of cultuurhistorisch onderzoek.

Voor het beschermen en behouden van archeologische waarden zijn de archeologische beleidskaart en het in 2019 vastgestelde bestemmingsplan Archeologie het uitgangspunt. Aan de hand van de regels die daarin staan, onderzoeken en/of beschermen we de archeologische waarden in de ondergrond.

Ambitie: We brengen de basis op orde in het Omgevingsplan

In nauwe samenwerking met de opstellers van het Omgevingsplan moeten we op het gebied van erfgoed een aantal zaken uitwerken en implementeren. Waar mogelijk doen we dit met inwoners.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Opstellen Kernwaarden Erfgoed

De kernwaarden van de verschillende soorten erfgoed moeten worden vastgesteld, zodat deze als onderlegger en beoordelingskader kunnen fungeren binnen het omgevingsplan.

- De Omgeving van het Monument

In het verlengde hiervan moeten we een beleidsnotitie opstellen waarbij de gemeente duidelijk maakt wat we verwachten van initiatiefnemers bij het 'rekening houden met de omgeving van het monument'. Dit is een nieuwe voorwaarde van de Omgevingswet.

- Instandhoudingsplicht en Toezicht en Handhaving en Erfgoed

Deze taak voeren we uit samen met de afdeling Vergunningen, Toezicht en Handhaving. Zij zijn hierbij onze ogen en oren. We zijn proactief en bieden oplossingen waar het kan, maar treden op waar het moet. Samen werken we aan meer kennis op het gebied van erfgoed en handvatten om onderhoud en restauratie te stimuleren in plaats van handhavend te moeten optreden.

- Redengevende omschrijvingen

Aangezien monumenten in het verleden door verschillende gemeenten zijn aangewezen, dus voordat de huidige gemeente Alphen aan den Rijn tot stand is gekomen, verschillen de zogenaamde redengende omschrijvingen en motivatie om objecten aan te wijzen als gemeentelijk monument – het juridisch fundament van de aanwijzing – nogal van elkaar.

- Actualiseren van de Cultuurhistorische Waardenkaart

De cultuurhistorische waardenkaart is niet helemaal compleet, en er kan inmiddels ook nieuw erfgoed worden toegevoegd. Daarnaast worden begrippen beter gedefinieerd en omschrijvingen waar nodig uitgebreid of toegelicht.

Ambitie: We willen leren over en van het verleden – Archeologie

De gemeente Alphen aan den Rijn hecht veel waarde aan haar archeologische erfgoed. Al in de prehistorie werd in de gemeente gewoond en gewerkt. We vinden het belangrijk om de archeologische waarden en vondsten te bewaren en voor een breed publiek toegankelijk te maken.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Opstellen archeologisch onderzoekskader Limesweg

Om archeologisch onderzoek richting te geven en te helpen keuzes te maken op het gebied van beleid en onderzoek, zijn gemeenten vrij een gemeentelijke archeologische onderzoekagenda op te stellen die betere lokale en regionale aansluiting heeft in vergelijking tot de nationale en provinciale onderzoekagenda's.

In samenwerking met andere limesgemeenten en omgevingsdiensten in de provincies Zuid-Holland, Utrecht en Gelderland is een initiatief gestart om een gezamenlijk onderzoekskader op te stellen voor onderzoeken naar de limesweg. Dit onderzoekskader geeft onderzoekers houvast naar de beste methoden om de Limesweg en aanverwante infrastructurele elementen zoals bruggen, op een goede en verantwoorde manier te onderzoeken.

Ambitie: We blijven onderzoeken

Met de cultuurhistorische waardenkaart en de bescherming in het omgevingsplan beschikken we over krachtige instrumenten om de kwaliteit van het erfgoed te waarborgen. Het erfgoed in onze gemeente is dynamisch, nieuwe inzichten en jong erfgoed maken het noodzakelijk om deze instrumenten te blijven actualiseren.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Jong Erfgoed – Post 65

Het doen van onderzoek naar erfgoed is een continu proces en stopt niet. Het is noodzakelijk onderzoek te blijven doen. Met de cultuurhistorische waardenkaart is de beschikbare kennis voortkomend uit het erfgoedonderzoek voor de gehele gemeente vastgelegd. Bij de inventarisatie in 2018 van het cultureel erfgoed in de gemeente Alphen aan den Rijn is een tijdsgrens gehanteerd. De inventarisatie reikt tot 1965. Architectuur en stedenbouw van na 1965, de zogenaamde Post 65-periode, zijn, op een enkele uitzondering na, niet specifiek geïnventariseerd, en daarmee ook niet gewaardeerd en

geselecteerd. In 2026 inventariseren samen met de inwoners ons jonge erfgoed en starten we waar nodig procedures om die te beschermen.

Ambitie: We stimuleren behoud met subsidie

We informeren monumenteneigenaren over de mogelijkheden van rijks- en provinciale subsidieregelingen vinden wij het ook belangrijk om hier op gemeentelijk niveau aan bij te dragen. Hiermee stimuleren we monumenteigenaren tot het structureel goed onderhouden van hun erfgoed.

Hoe maken we deze ambitie waar?

- Bijdrageregeling werkende en stilstaande polder- en industriemolens 2016

De gemeente Alphen aan den Rijn heeft specifiek voor de verschillende molens een subsidieregeling in het leven geroepen. Eigenaren kunnen hierop een beroep doen voor een bijdrage in de onderhoudskosten van de betreffende molen. De regeling is doorlopend en wordt vanaf 2024 jaarlijks geïndexeerd, zoals in de bijdrageregeling is opgenomen maar hiervoor nog niet was gebeurd.

3. Cultureel erfgoed – de inbedding

3.1 De gemeentelijke taak ten aanzien van cultureel erfgoed

De taken en verantwoordelijkheid voor het cultureel erfgoed zijn vastgelegd in de Erfgoedwet uit 2016 en – in aanvulling hierop – in de op 1 januari 2024 van kracht geworden Omgevingswet.

Het verschil tussen de twee wetten is dat de Omgevingswet toeziet op het behoud van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving. Het gaat hierbij om het onroerend erfgoed, zoals gebouwde en aangelegde monumenten, archeologische monumenten, stads- en dorpsgezichten en (delen van) cultuurlandschappen. Roerend en immaterieel erfgoed kan hier – evenals onroerend erfgoed – onder vallen als dit is verbonden aan een specifieke fysieke locatie.¹ De implementatie van de Omgevingswet in het gemeentelijke beleid vormt overigens een behoorlijke uitdaging voor de komende jaren.

---

¹ De aangehaalde categorieën cultureel erfgoed zijn gebaseerd op de definitie van cultureel erfgoed zoals deze wordt gegeven in de Omgevingswet.

Van Monumentenwet 1988 naar Erfgoedwet en Omgevingswet Over duiding en omgang

Wat wordt in de Erfgoedwet geregeld en wat in de Omgevingswet

Ter bescherming van daartoe in aanmerking komend erfgoed moet de gemeente regels opnemen in het omgevingsplan. Iedere gemeente in Nederland is verplicht om voor 2032 een omgevingsplan vast te stellen voor het gehele gemeentelijke grondgebied. In dit plan staan de gemeentelijke regels voor de fysieke leefomgeving. Het plan vervangt de bestemmingsplannen en (delen van) verordeningen. Het algemene uitgangspunt is dat de gemeente in haar omgevingsplan rekening moet houden met het belang van cultureel erfgoed. Deze formulering is een aanscherping van het grondbeginsel dat werd gehanteerd in de voorganger van de Omgevingswet, de Wet algemene bepalingen omgevingsrecht ofwel de WABO. Onder die wet werd gesteld dat het cultureel erfgoed moest worden opgenomen in het bestemmingsplan.

In algemene zin moet de gemeente rekening houden met het belang van cultureel erfgoed in de fysieke leefomgeving. Daarnaast heeft de gemeente specifieke wettelijke taken op het gebied van de uitvoering van regels die door hogere bestuursorganen als Rijk en provincie ten aanzien van het cultureel erfgoed zijn vastgesteld, de zogenaamde instructieregels. Denk hierbij aan taken als de vergunningverlening, toezicht en handhaving ten aanzien van beschermd cultureel erfgoed zoals UNESCO Werelderfgoed, rijksmonumenten, van rijkswege beschermde stads- en dorpsgezichten, molen- en kasteelbiotopen en provinciale kroonjuwelen.

Een gemeente kan om te voldoen aan de bescherming van het belang van erfgoedwaarden in algemene zin een eigen erfgoedbeleid ontwikkelen en op basis hiervan bescherming bieden, bijvoorbeeld door het aanwijzen van gemeentelijke monumenten, beeldbepalende of karakteristieke objecten, van gemeentewege beschermde stads- en dorpsgezichten. Hiertoe is het noodzakelijk erfgoedwaarden te inventariseren, waarderen en selecteren. Gemeente Alphen aan den Rijn (en haar rechtsvoorgangers) heeft gemeentelijk erfgoedbeleid vastgesteld. Op basis hiervan wordt het cultureel erfgoed van lokaal en bovenlokaal belang beschermd. Behalve onroerend erfgoed heeft de gemeente Alphen aan den Rijn ook immaterieel cultureel erfgoed in het erfgoedregister opgenomen.

In de Cultuurhistorische Waardenkaart Alphen aan den Rijn staat een overzicht van het cultureel erfgoed dat in Alphen aan den Rijn wordt beschermd op basis van instructieregels van het Rijk en provincie en op basis van het eigen gemeentelijke beleid.

3.2 Samenhang van cultureel erfgoed

In opdracht van de gemeente is door BoschSlabbers landschapsarchitecten in 2020 een Landschapsbiografie Alphen aan den Rijn opgesteld. De biografie gaat over de veranderingen die het landschap in de gemeente Alphen aan den Rijn mede door menselijk ingrijpen en gebruik heeft ondergaan. Dit heeft geresulteerd in een zevental verhaallijnen die worden gezien als de erfgoeddragers van onze gemeente (zie bijlage I). De verhaallijnen illustreren de onderlinge samenhang van het cultuurlandschap en het archeologische, gebouwde, aangelegde, roerende en immateriële erfgoed en daarmee de noodzaak van integraal erfgoedbeleid.

3.3 Samenhang met andere beleidsterreinen

Erfgoed heeft binnen de gemeente raakvlakken met veel andere beleidsterreinen, in meer of mindere mate. Het cluster Erfgoed bevindt zich in het team Ontwikkeling Leefomgeving van de afdeling Fysiek Domein. Hier wordt met stedenbouwers, planjuristen, verkeers- en mobiliteitsexperts nauw samengewerkt om het erfgoed een plaats te geven in de ruimtelijke ordening van onze gemeente. Vergunningverleners, toezichthouders, inspecteurs en handhavers zijn directe partners bij het uitvoeren van onze wettelijke taak. Daarnaast heeft de gemeente verschillende monumentale objecten in de vastgoedportefeuille. Doordat erfgoed nog veel breder wordt beleefd in onze

gemeente zijn er ook andere logische beleidsterreinen waarmee meer en beter samengewerkt kan worden. Deze lichten we hieronder verder toe.

Erfgoed staat tussen de beleidsterreinen in

Omgevingsvisie c.q. Bouwstenen

Als leidraad voor vraagstukken die spelen in de openbare ruimte hebben we als gemeente de Gemeentelijke Omgevingsvisie (GOVI) "Groene gemeente met Ief". Deze biedt ontwikkelrichtingen en

gebiedsprioriteiten waarmee we erfgoed, gebouwd én landschappelijk, een plaats geven in het afwegingkader. Erfgoedwaarden spelen hierdoor een rol bij het bepalen wat er in een bepaald gebied mogelijk is. De waarden die in de Cultuurhistorische waardenkaart omschreven zijn en beschermd worden in het omgevingsplan (nu nog het bestemmingsplan en de beheersverordening Cultuurhistorie) worden in de omgevingsvisie opgenomen.

Kunst en Cultuur

Programmatische en uitvoerende projecten hebben vaak overlap. Erfgoed speelt in veel gevallen een rol in de beleving van kunst en cultuur. Immaterieel erfgoed kan een bron zijn van culturele activiteiten. Maar deze activiteiten kunnen ook plaatsvinden in bijvoorbeeld cultuurhistorisch belangrijke gebouwen of locaties als parken. Musea in de gemeente hebben in vrijwel alle gevallen een relatie met het erfgoed van de gemeente.

Vergunningen, Toezicht en Handhaving

De cultuurhistorische bescherming van een groot aantal gebouwen, objecten en structuren in 2022 heeft geleid tot een grotere behoefte aan kennis en uitvoeringscapaciteit bij vergunningverlening, toezicht en handhaving. Er wordt nauw samengewerkt met het cluster erfgoed en de commissie omgevingskwaliteit, belangrijk in de robuuste organisatie en grote bron van werklust.

Vastgoed

De gemeente is eigenaar van verschillende monumentale gebouwen en objecten. Zij heeft een voorbeeldfunctie bij onderhoud en verduurzaming. De cultuurhistorisch waardevolle panden die de gemeente bezit, kunnen als voorbeeld dienen voor hoe we met deze belangrijk gebouwen moeten omgaan. Denk daarbij aan sober en doelmatig, maar gedegen onderhoud en verduurzaming. Verder kunnen we door openstelling van de gebouwen meer mensen ermee kennis laten maken.

Toerisme & Recreatie

Het erfgoed staat centraal in een aantrekkelijke gemeente voor toeristen en recreanten. Daarbij kan in provinciaal verband veel samen- gewerkt worden aan de erfgoedtafels. Toeristische activiteiten in de gemeente hebben in veel gevallen een sterke relatie met erfgoed. Fietstochten leiden langs molens, zoals de wereldberoemde en unieke Molenviergang Aarlanderveen, Romeinse vindplaatsen, cultuurhistorisch beschermde landschappen als ontginningspolders en het kwekerijlandschap bij Boskoop. Hier bestaat ook nog eens een directe relatie met immaterieel erfgoed, de sierteeltcultuur.

Maatschappelijke Ontwikkeling

Door erfgoed te erkennen en als inwoners hun (immaterieel) erfgoed opeisen, kan erfgoed de leefomgeving verbeteren en een gevoel van gemeenschap creëren.

Wonen

Erfgoed kan herkenning en authenticiteit verlenen aan de leefomgeving. Bovendien draagt het erfgoed met de kansen op het gebied van toerisme en recreatie bij aan de aantrekkelijkheid van de gemeente voor woningzoekers.

Woningontwikkeling en erfgoed kunnen echter ook tegengestelde belangen hebben. Bij (her)ontwikkeling is een goede afweging tussen cultuurhistorische waarden en gewenst woonprogramma van groot belang.

Duurzaamheid

De verduurzamingsopgave is ingewikkeld, kostbaar en vergt vaak investeringen die zichzelf niet direct terugbetalen. Door de verplichtingen die vanuit het Rijk hiervoor worden opgelegd is dit laatste ook minder relevant, en kijken we liever naar de effectiviteit van ingrepen ten opzichte van de investering. Voor erfgoed lijkt dit nog een factor ingewikkelder. Toch loont het vaak om erfgoed te verduurzamen. Het beleid hieromtrent is sterk in beweging. Zo zijn bijvoorbeeld zonnepanelen onder voorwaarden toegestaan op monumenten.

Een belangrijk aspect is dat het behoud van erfgoed in wezen duurzaam is. Materialen blijven gebruikt, bouwproductie vindt op een kleinere schaal plaats dan bij sloop-nieuwbouw.

In het Duurzaamheidsprogramma 2021–2030 hebben we onze duurzaamheidsdoelstellingen vastgesteld: "In 2050 is de gemeente volledig energieneutraal, circulair en klimaatbestendig en biedt zij een diversiteit aan plant- en diersoorten." Gebouwd erfgoed kan hieraan

ook een bijdrage leveren. Soms zal dit ingewikkelder zijn dan voor niet-erfgoed. Bijvoorbeeld door de regels die gelden voor monumenten. Tegelijk zijn deze regels in beweging. Er zijn ontwikkelingen in de toepassing van beglazing met een hogere isolatiewaarde en zonnepanelen zijn onder voorwaarde toegestaan. Dit is goed nieuws: het energieverbruik in gebouwd erfgoed is vaak relatief hoog. Tot slot is het interessant om te bedenken dat het behoud van erfgoed bijdraagt aan het thema circulariteit. Dat is namelijk het ultieme voorbeeld van waarde behoud.

Verkeer

Erfgoed komt in relatie met verkeer op verschillende wijzen voor. Wegenaanleg doorkruist vaak landschappen en gebieden die als structuur cultuurhistorisch waardevol zijn.

Wel heeft de gemeente Alphen aan den Rijn een rijke traditie met betrekking tot verkeer, waarbij te denken valt aan het verkeer over de waterwegen, de Rijn, Gouwe, Heimanswetering en Aar. Deze waterwegen vormen van oudsher een belangrijke bestaans- en ontwikkelingsfactor voor de gemeente.

De voorgenomen uitbreiding van de Provinciale erfgoedlijn Trekvaarten met de Oude Rijn en de Gouwe-Aarkanaal is een goed voorbeeld van de samenkomst van verkeer en erfgoed.

Verder kan erfgoed een aanleiding zijn voor het toekennen van straatnamen in nieuwbouwonwikkelingen.

4. Begroting

5. Bijlagen

Bijlage I Zeven verhaallijnen

Alphen aan den Rijn is rijk aan erfgoed. In de door de gemeente opgestelde landschapsbiografie² worden zeven verhaallijnen gedefinieerd waarlangs de geschiedenis van het landschap van de gemeente Alphen aan den Rijn is beschreven. De verhaallijnen gebaseerd op het landschap bieden houvast bij het in kaart brengen van de ontstaans- en ontwikkelingsgeschiedenis van de gemeente Alphen aan den Rijn. Zij expliciteren de historische gelaagdheid en diversiteit van onze leefomgeving. De verhaallijnen reiken ons de erfgoeddragers van de gemeente aan en vormen de basis voor de kernkarakteristieken die leidend zijn voor het borgen van de cultuurhistorische erfgoedwaarden in het omgevingsplan.

Van Vlaardingen tot Romein

Het grondgebied van de gemeente Alphen aan den Rijn behoort tot de vroegst bewoonde gebieden van laag Nederland. Al in de prehistorie liggen ter hoogte van het huidige Hazerswoude-Rijndijk en Koudekerk aan den Rijn een aantal hogere en drogere gronden, te midden van een uitgestrekt moerassig gebied. Deze gronden worden al in de periode van de Vlaardingencultuur (van 3500 tot 2500 voor

Christus) bewoond door jager-verzamelaars. Wanneer omstreeks 2500 voor Christus de zee opnieuw verder het land binnendringt, verlaten deze jagers-verzamelaars het gebied en breekt een periode van rust aan.

Van ongeveer 57 voor Christus tot 400 na Christus vormt de Oude Rijn de noordgrens van het Romeinse Rijk. Deze wordt ook aangeduid als 'Limes' en loopt van de monding van Katwijk via Alphen aan den Rijn tot Keulen. In die tijd worden de oevers van de Rijn intensief bewoond, niet alleen door Romeinen maar ook door Germaanse stammen. Dit zijn langs de Rijn vooral de Cananefaten en de Bataven en aan de noordzijde de Friezen. Om hun grens te bewaken bouwden de Romeinen vestingwerken. Zo ontstond aan de Rijn een ketting van kampdorpen en forten. Bij Alphen aan den Rijn en Zwammerdam lagen forten; Romeinse vestingen.

In 406 geven de Romeinen de noordelijke grens op en trekken zich terug naar het zuiden. Het wordt stil aan de Oude Rijn, de oevers raken weer ijl bevolkt. Uitzondering hierop is het hoger gelegen gebied bij Koudekerk aan den Rijn, waar boeren-krijgers in familie- en stamverband wonen en leven.

Langzaamaan vormen zich aan de Oude Rijn ook kleine handelsnederzettingen. Deze trekken al snel de belangstelling van de Vikingen. Waarschijnlijk legden zij bij Koudekerk aan den Rijn aan. Dit was de

---

² BoschSlabbers landschapsarchitecten, *Landschapsbiografie Alphen aan den Rijn*, februari 2020

plaats waar de Vikingen moesten wachten op 'hoog water' om de strooptocht te kunnen vervolgen. Aan het einde van de 9de eeuw verdwijnen de Vikingen weer. Anders dan de Romeinen hebben zij nauwelijks blijvende sporen in het landschap achtergelaten.

Van Veenontginning tot Kaasboer

De ontginning van het veengebied start rond 900 vanaf de oeverwal langs de Rijn. Hier ontstaan al vroeg de eerste nederzettingen: Oudshoorn, Alphen aan den Rijn, het oude Aarlanderveen, Koudekerk aan den Rijn en Hazerswoude-Rijndijk. De kolonisten die de ontginning van de gronden ter hand namen, kochten bij de gezaghebber over de grond het recht om een 'slag' van 1200 meter veenmoeras te ontginnen. Met deze cope-ontginningen ontstaan op de oever van de Oude Rijn dorpen met een concentratie op plekken waar wateren samenkomen, zoals, Oudshoorn, Aarlanderveen, Alphen aan den Rijn en Groenendijk.

Vanuit een nieuwe basis landwaarts wordt de volgende ontginnings-slag gemaakt en ontstaan linten zoals Hazerswoude-Dorp, Aarlanderveen, Benthuisen, Rietveld en de Ridderbuurt. Omdat deze nieuwe linten in eerste instantie nog geen kerk hadden, ontstonden kerkenpaden richting het oude dorp aan de Rijn. Eerder waren de ontgonnen gronden in gebruik als akkerland.

De verbeterde ontwatering leidde tot inklinken van het veen. Hierdoor daalde de bodem en werden de gronden al snel te nat voor akkerbouw waardoor de boeren moesten overschakelen op veeteelt/

weidebouw. In de Middeleeuwen wordt op grote schaal turf gestoken als brandstof voor de nabijgelegen steden.

De ontginners hebben het landschap van Alphen aan den Rijn in belangrijke mate gemaakt tot wat het nu is. Een landschap dat niet alleen goede productie levert, maar wat ook een aantrekkelijke leef-omgeving biedt. Dit laatste werd ook in de 17de eeuw door de adel uit de nabijgelegen steden ontdekt.

Van Jager tot Adel

Tot 1900 was het land nat en zompig. Het transport van goederen en personen over water was toen vele malen belangrijker dan het transport over land. Het vervoer over water gebeurde met trekschuiten die door paarden op de kant voortgetrokken werden. De paarden werden over zogenaamde 'jaagpaden' langs de Oude Rijn en Kromme Aar gejaagd.

In de 17de eeuw behoren Utrecht en Leiden tot de belangrijkste steden van Europa. In 1664 worden zij door de aanleg van het jaagpad langs de Oude Rijn met elkaar verbonden. Het jaagpad gold in die tijd als uiterst innovatief, het maakte dat men snel en comfortabel kon reizen. De aanleg van het jaagpad gaf dan ook een enorme impuls aan de economische ontwikkeling van de kernen aan de Oude Rijn. Met het toenemen van het verkeer over de Oude Rijn nam ook het aantal aanlegplaatsen en herbergen aan de Oude Rijn toe.

De trekvaartverbinding maakte het landschap van het buitengebied ook beter bereikbaar voor de adel uit de steden. De snelle en

comfortabele vaarverbinding met de centra van de nabije steden maakte de oevers van de Oude Rijn tot een aantrekkelijke plek om te wonen; hier vond men dicht bij de stinkende stad frisse lucht. In de 17de en 18de eeuw lieten rijke stedelingen hun buitenhuis bouwen aan de watergangen die vanuit de stad naar het buitengebied voeren. Zo ontstond aan de Oude Rijn een parade van buitenplaatsen. In de 18de eeuw telde het toenmalige Alphen aan den Rijn er alleen al 46.

Het gebied bij Alphen aan den Rijn was door de aanwezigheid van adel en de strategische ligging in Holland ook het decor van de nodige twisten. De bekendste waren de Hoekse en Kabeljauwse twisten die van 1349–1489 uitgevochten werden. Deze twisten draaiden eerder om het behoud van machtsposities maar hadden later ook te maken met belangen op het gebied van rechten en handel. Tijdens de Hoekse en Kabeljauwse twisten is tweemaal gevochten nabij Gouwsluis door Jacoba van Beieren.

Het gebied ten oosten van Alphen aan den Rijn werd onderdeel van de Hollandse Waterlinie, een gebied dat onder water gezet kon worden, wanneer de vijand naderde. Meerdere polders ten noorden en zuiden van Zwammerdam zijn onderdeel van deze Oude Hollandse Waterlinie.

Eind 1672 vormde de Oude Hollandse Waterlinie de verdediging tegen het binnengevallen Franse leger. Toen rond Kerst een strenge vorst inviel, veranderde het beschermend wateroppervlak echter in een stevige ijsvloer. De Fransen deden over het ijs een uitval richting Leiden. Zwammerdam werd in brand gezet en geplunderd. Toen op

de avond van 28 december 1672 plotseling een sterke dooi inviel veranderde de ijsvloer in een onbegaanbaar mengsel van blubber en smeltend ijs. De Fransen versterkingen konden niet verder en zaten ingesloten tussen vijandige troepen. Vanuit Bodegraven zag kolonel Pain et Vin Zwammerdam branden en concludeerde dat de Fransen de Oude Rijn waren overgestoken, hij vluchtte en zond een schriftelijk bevel om de schansen te ontruimen. Deze ontruiming vond plaats op 29 december 1672. Ongehinderd trokken de Fransen al moordend en plunderend naar Woerden.

Ook in de meer recente geschiedenis heeft het gebied deel uitgemaakt van “twisten”. De Tweede Wereldoorlog heeft ook sporen in het landschap nagelaten, zoals de bunkers van de “Vordere Wasserstellung” in Alphen aan den Rijn.

Van Monnikskap tot Metasequoia

Boskoop is ontstaan als lintdorp aan de oever van de Gouwe, een veenriviervlakte dat naar het zuiden afwaterde richting de Hollandse IJssel. Waar alle overige lintdorpen binnen de gemeente vooral een oost–west oriëntatie kennen door de ontginning gerelateerd aan de Oude Rijn, is het historisch lint van Boskoop noord–zuid gericht. Het is niet bekend wanneer ‘Buckeskop’ precies is gesticht. De oudste vermelding dateert uit 1222, toen graaf Willem I hier een deel van zijn grondgebied aan de abdij van Rijnsburg schonk.

Anders dan in veel andere gebieden is hier de bovenste laag van het veen niet afgestoken. Dit kwam deels doordat het veen nabij de rivieren te veel klei bevatte en daardoor als brandstof minder geschikt

was maar ook doordat de abdij het de Boskoopse boeren verbood turf te steken. De aanleg van de boomgaarden legde de kiem voor de ontwikkeling van een 'tuincultuur' die het gebied rond Boskoop tot op de dag van vandaag tekent. Al in de Middeleeuwen was er rond Boskoop een groot aantal kilometers aan sloten en vaarten gegraven. Later is dit waternetwerk, met de opkomst van de boomkwekerijen en de sierteelt, verder doorontwikkeld. De waterwegen worden nog altijd gebruikt voor transport.

Toen de abdij uit het gebied wegtrok bleven de tuinders achter. Daarmee maakten de boomgaarden geleidelijk plaats voor boomkwekerijen en de teelt van siergewassen. Zo ontstond rond Boskoop een uniek kwekerijlandschap. Boskoop bood met zijn talrijke boomkwekerijen, de vele sloten, de 'moerbomen' op de kwekerijen, draaibruggen, ophaalbruggen, houten schuurtjes en schouwen (boten) die de producten naar de loshaven brachten, een bijzondere aanblik.

Het veredelen en opkweken van planten is uitzonderlijk arbeidsintensief. Om in de arbeidsbehoefte te voorzien worden vanaf het midden van de jaren zestig van de vorige eeuw gastarbeiders ingezet. Zij waren de voorlopers van de arbeidsmigranten die vanaf het einde van de vorige eeuw ook hun weg naar Boskoop hebben gevonden.

Eind 19de eeuw start Boskoop de export van zijn producten. Dat geeft de ontwikkeling van het kwekerijlandschap rond Boskoop een enorme impuls. Ook de aanwezigheid van een eigen tuinbouwhogeschool draagt hier belangrijk aan bij.

Boskoop toont zich ook in de openbare ruimte een dorp van tuinders en kwekers. Waarschijnlijk treft men nergens elders in Nederland een dergelijk rijke verscheidenheid aan bloemperken, vaste planten borders en laanbomen. Kenmerkend zijn het Rosarium, de befaamde 'sortimentstuin' aan het Rijnveld en de laan van Metasequoia's aan de Biezen. Daarmee werd de openbare ruimte tot de toonzaal van het Boskoops product.

Van Dam tot Dijkgraaf

Omstreeks het jaar 900 nemen kolonisten de ontginning van het centrale veenmoeras letterlijk ter hand. Zij vestigen zich op de hoger gelegen zandige oeverwal langs de Oude Rijn. Bij de ontginning van het veenmoeras stond de ontwatering van het gebied en daarmee het watermanagement centraal. Alles draaide om het beheer van het water. Dit watervraagstuk leidde tot tal van langdurige conflicten.

Wanneer rond 1100 de duinenrij langs de Hollandse kust zich sluit en de Rijnmonding dicht stuift, stopt de waterafvoer naar zee. Tegelijkertijd leidt de ontginning van het Hollandveen tot de toestroom van extra water naar de Oude Rijn. Om de toegenomen wateroverlast uit de ontgonnen polders en de Oude Rijn tegen te gaan, legt graaf Floris III van Holland hierop in 1165, tegen de grens met Utrecht, een dam in de Oude Rijn: de Suadenburgerdam (of Zwammerdam). Hiermee wordt de toestroom van water vanuit Utrecht gekeerd, maar stroomt het Utrechtse land aan de oostzijde van de dam onder. Dit zorgt voor onrust en overlast in het bisdom Utrecht met een reeks

van conflicten als gevolg. Uiteindelijk wordt de Zwammerdam weggehaald.

Deze watertwist vormt de aanloop naar een unieke bestuurlijke vernieuwing met de oprichting van de waterschappen. In 1220 wordt het Hoogheemraadschap Rijnland opgericht, met als doel de krachten in de strijd tegen de wateroverlast te bundelen. Het Hoogheemraadschap, met aan het hoofd een “dijkgraaf”, maakt dat het watersysteem in het vervolg centraal geregeld wordt.

Haaks op de rivier worden weteringen en tochten gegraven om het water versneld af te voeren en er worden dijken gebouwd om het land tegen het water te beschermen. Zo komen de belangrijkste lijnen in het landschap haaks op de rivier te staan. Het veenriviervak de Gouwe wordt door een kanaal verbonden met de Oude Rijn. Heimanswetering en Oude/Nieuwe Wetering, Does en Zijl voeren het overtollige water noordwaarts af naar het Haarlemmermeer en het IJ.

In de 14de eeuw worden daartoe de Alphense Wetering en de beide Wierickes gegraven. In de loop van de 16de en 17de eeuw wordt een afwatering naar het noorden echter interessanter. De bedding van de Hollandsche IJssel is dan dermate dichtgeslibd dat deze niet langer voor afwatering geschikt is. De polders ten zuiden van de Oude Rijn, die tot dan toe afwateren op de IJssel, lozen voortaan hun water op de Oude Rijn via boezemwateren als Westvaart, Oostvaart en Papenvaart. De nieuwe waterwegen dienen niet alleen de waterhuishouding maar ook het transport.

Eerder lozen de ontgonnen gronden hun water onder vrij verval op veenstromen en weteringen die op de Oude Rijn en Gouwe uitwateren. Maar de verbeterde ontwatering maakt dat de ontgonnen gronden al snel bodemdaling ondervinden, met het onttrekken van het bodemwater klinkt het veenpakket in. Met het inklinken van de bodem kan het water niet meer langs natuurlijke weg worden uitgeslagen. In de 15de eeuw verrijzen de eerste molens in het landschap, aangedreven door de wind slaan zij het water uit de lageregelegen gebieden uit op de hoger gelegen boezems.

De eerste windmolens zijn nog eenvoudige poldermolens met een beperkte maalcapaciteit. Bij grotere hoogteverschillen worden meerdere molens aan elkaar “geschakeld” via het watersysteem, een zogenaamde molengang. De drooggemaakte polder aan de Westzijde van het dorp Aarlanderveen wordt nog steeds bemaald door zo’n molengang, in dit geval door een molenviergang. Alphen aan den Rijn heeft hiermee een uniek stukje erfgoed in handen aangezien dit de enige droogmakerij ter wereld is die nog op een dergelijke manier, zonder mechanische hulp, wordt bemaald. Bovendien is het hoogteverschil in de polder significant, de polder kent plekken van ruim vijf meter onder NAP. Deze hoogteverschillen zijn goed waar te nemen bij het lintdorp Aarlanderveen. Het dorp is bij de veenafravingen bespaard gebleven en is op oorspronkelijke hoogte, dat van voor de veenafravingen, blijven liggen. Aarlanderveen is daarnaast door de structuur, ligging en opbouw langs een ontginningsas maar ook door de historische boerderijen, kerken en molens van grote cultuurhistorische waarde voor de provincie. Dit alles tezamen maakt dat het

gebied rond Aarlanderveen opgenomen is als kroonjuweel van de provincie Zuid-Holland.

In de 18de en 19de eeuw is op grote schaal turf gewonnen waarbij veelal grote veenplassen zijn ontstaan. Technische verbeteringen aan de windmolen maakten het vervolgens mogelijk deze veenplassen weer droog te malen. Daartoe werden zij omdijkt en van een ringvaart voorzien. Molens sloegen het water, soms in meerdere trappen, uit op de ringvaart. Eenmaal drooggemaakt verkregen zij een stelselmatische inrichting met een wat grovere blokverkaveling, zoals de droogmakerij bij Benthuisen.

De ontginning en het watersysteem zijn continu met elkaar verbonden geweest. De oude kades en weteringen zijn nog alom aanwezig in het huidige landschap. Zij zorgen voor het herkenbare groenblauwe netwerk.

Van Scheepsbouwer tot Zeeman

In de tweede helft van de 19de eeuw transformeert de Oude Rijn geleidelijk van 'woonrivier' met lintdorpen en landgoederen tot 'werkrivier'. Met het doortrekken van de Gouwe als kanaal naar de Oude Rijn verkrijgt het gebied een strategische handelspositie als knooppunt in scheepvaartroutes.

Bij Gouwsluis ontstond een levendige industrie voor de scheepvaart. Ook elders aan de Oude Rijn ontwikkelde zich scheeps- en timmerwerven, smederijen en wagenmakerijen. Op meerdere plekken langs de Oude Rijn stonden verschillende kalkovens en steen- en

dakpannenbakkerijen. De kalk kwam uit Katwijk in de vorm van opgeviste schelpen. De klei voor de stenen en dakpannen werd gewonnen uit de omliggende polders.

Naast de Heimanswetering verrees dakpannenfabriek Van Oordt en Oosthoek en in Groenendijk, Nieuw Werklust. De arbeiders van Van Oordt woonden in kleine rijtjeshuizen naast de fabrieken of aan de overkant haaks op de Oude Rijn en aan de Lage Zijde. Een van de wijken is het Rooie Dorp. Rood was naast de kleur van het opkomende socialisme en voor de rechten van arbeiders, ook de kleur van de pannendaken.

Aan de Oude Rijn ontwikkelden zich uiteenlopende industrieën. De gazeuzefabriek of limonadefabriek, bij de ingang van het omloopkanaal, was één van de Coca-Cola fabrieken op het Europese vasteland. In de 20e eeuw ontstaat de Rijnhaven, en later ook het Alpherium als overslagpunt van het goederentransport over water naar transport over land. De Rijnhaven werd gepresenteerd als de haven van de toekomst, omdat ze vervoer over spoor combineerde met vervoer over water. Later wordt ook het vervoer over land makkelijker door een verbeterde infrastructuur.

De aanleg van de N11 en de nabijheid van grote steden als Amsterdam en Leiden hebben er in de 20e eeuw voor gezorgd dat ook grote, niet-water gerelateerde bedrijven in Alphen aan den Rijn ontstonden zoals supermarkt Hoogvliet en kledingbedrijf Zeeman. De groei van industrie en bedrijvigheid ging hand in hand met de groei van de steden en dorpen in Alphen aan den Rijn.

Wie is de Alphenaar

Tot ongeveer 1910 kent de huidige gemeente Alpen aan den Rijn een overwegend agrarische samenleving. Er wonen meer mensen op het platteland dan in de stad en men woonde in langgerekte boerderijlinten. Vanaf 1910 vindt een geleidelijke verstedelijking van het agrarisch gebied plaats, die in de naoorlogse periode in een stroomversnelling komt.

De plaats Alphen aan den Rijn is in die tijd nauwelijks groter dan de linten van Aarlanderveen, Hazerswoude-Dorp, Koudekerk en Boskoop of de kern Zwammerdam. Hazerswoude-Rijndijk is dan een bescheiden lintje langs de Oude Rijn en Benthuizen weinig meer dan een cluster woningen en werkplaatsen, op grote afstand van het boerendorp Zoetermeer. De omslag naar het meer stedelijk wonen werd mede ingegeven door een verbeterde bereikbaarheid van Alphen aan den Rijn.

Die verbeterde bereikbaarheid werkte naar twee kanten: Alphen aan den Rijn werd vanuit een bredere omgeving beter bereikbaar waardoor zij een groter gebied kon 'bedienen' en omgekeerd werd een bredere omgeving vanuit Alphen aan den Rijn bereikbaar waardoor deze meer kon profiteren van hetgeen de omgeving aan voorzieningen en werkgelegenheid te bieden had.

In de jaren zestig zijn aan de noordzijde van het dorp uitbreidingen gerealiseerd om aan de naoorlogse woningnood tegemoet te kunnen komen. De snelle groei was mede mogelijk doordat men in Alphen

aan den Rijn geen woonvergunning nodig had, Alphen aan den Rijn kende in die tijd een vrij vestigingsklimaat.

Iedere stedelijke uitbreiding heeft een interne carroussel op gang gebracht, waarbij een deel van de inwoners naar de nieuwe wijken verhuisde en plaats maakte voor nieuwe bewonersgroepen. De stedelijke ontwikkeling initieerde zo ook een demografische successie. Vanaf 1975 speelden hierbij de gezinshereniging van gastarbeiders en de komst van vluchtelingen/statushouders een belangrijke rol. Deze grote groei voor gastarbeiders geldt niet alleen voor Alphen aan den Rijn maar ook bijvoorbeeld voor Boskoop. Boskoop heeft eveneens een grote groei doorgemaakt om ruimte te bieden aan alle werknemers voor de groeiende Greenport Boskoop. Door de komst van deze nieuwkomers vanaf de jaren 1960, heeft de streekidentiteit steeds meer gezichten gekregen. Deze toegenomen pluriformiteit maakt de identiteit van de gemeente rijker, maar ook complexer. En door de intrede van nieuwe gebruiken, tradities en culturen geldt dit op zijn beurt ook voor het (immaterieel) erfgoed van Alphen aan den Rijn.

Deze demografische successie toont zich ook in de etnische en kerkelijke verscheidenheid van Alphen aan den Rijn. Zo deed met de komst van gastarbeiders ook het islamitisch geloof zijn intrede in de gemeente. En ook is de scheiding van het katholieke en protestantse geloof nog te zien in de historische opbouw van een aantal dorpen. Boskoop, Hazerswoude-Dorp en Aarlanderveen kennen van oudsher een duidelijke scheiding.

De gemeente Alphen aan den Rijn bestaat in zijn huidige vorm sinds 1 januari 2014 en is gevormd door een opeenvolging van gemeentelijke herindelingen. In 1918 worden de gemeenten Aarlanderveen en Oudshoorn met de toenmalige gemeente Alphen samengevoegd. De grenzen tussen deze drie gemeenten waren de Oude Rijn en de Aar. Na de bestuurlijke herindeling van 1964 maakt ook Zwammerdam van deze gemeente deel uit. Meer naar het westen wordt op 1 januari 1991 de gemeente Hazerswoude samengevoegd met Benthuizen en Koudekerk aan den Rijn. Deze gemeente had de eerste twee jaar als werknaam Rijnveld, dat werd later Rijnwoude. Uiteindelijk wordt ook deze nieuwe gemeente Rijnwoude samen met gemeente Boskoop, op 1 januari 2014 aan Alphen aan den Rijn toegevoegd.

De bewoners van de verschillende kernen zijn trots op hun eigen identiteit en hechten nog steeds veel waarden aan eigen lokale tradities en gebruiken.

Bijlage II Erfgoedpartners

(NB: dit zijn organisaties die direct werken aan het beleven, benutten en behouden van het erfgoed in onze gemeente. Algemene betrokkenen als kerkbesturen, monumenteneigenaren zijn te talrijk om te benoemen. Bovendien zijn er ook partijen zijdelings betrokken bij ons erfgoed zoals Greenport Boskoop, Vogelpark Avifauna etc.).

Bezoeken:

Boomkwekerijmuseum

Stichting Historisch Museum Hazerswoude Dorp

Archeon Museumpark

Iipse de Bruggen/ Nigrum Pullum

Oudheidkamer de Negen Turven

Kennisdelen:

Historische Vereniging Boskoop ([bezoek](#))

Historische Vereniging Hazerwoude ([bezoek](#))

Historische Vereniging Alphen ([bezoek](#))

Historisch Genootschap Koudekerk aan den Rijn ([bezoek](#))

Historische Kring Benthuizen ([bezoek](#))

Historische Werkgroep Zwammerdam ([bezoek](#))

Koninklijke Vereniging voor Boskoopse Culturen ([bezoek](#))

Gemeentearchief Alphen aan den Rijn ([bezoek](#))

Bibliotheek Rijn & Venen ([bezoek](#))

Open Monumentendag Alphen aan den Rijn ([bezoek](#))

Algemeen:

Stichting tot Behoud van Alphens Erfgoed ([info](#))

Erfgoedcommissie Alphen aan den Rijn ([info](#))

Commissie Omgevingskwaliteit (COK) ([info](#))

Cultuurcentrum Parkvilla ([info](#))

CAS Alphen ([info](#))

AWN – Rijnstreek ([info](#))

Het Gilde ([info](#))

Platform Recreatie & Toerisme (PRET) ([info](#))

Molens:

Rijnlandse Molenstichting 7x ([info](#)).

(Molen Vrouwengeest, Steektermolen, De Blauwe Wip, Rietveldsemolen, Lagenwaardsemolen, Hondsdijksemolen, Groenendijksemolen)

Stichting Molenviergang Aarlanderveen 4x ([info](#))

Korenmolen De Eendracht ([info](#))

Korenmolen de Haas ([info](#))

Stichting Rijnenburgermolen Hazerswoude ([info](#))

Molen de 'Rooie Wip' ([info](#))

Molen de Morgenster Aarlanderveen ([info](#))

Wipstelling Korenmolen Nieuw Leven ([info](#))

De Dikke Molen ([info](#))

Bijlage III Kengetallen

Gemeentelijk Erkend Immaterieel Erfgoed – (3 st.)

Rijksmonumenten – (153 st.)

Gemeentelijke monumenten – (114 st.)

Gemeentelijke monumenten enkel exterieur – (179 st.)

Cultuurhistorisch waarde – hoog – (304 st.)

Cultuurhistorisch waarde – gemiddeld – (755 st.)

Cultuurhistorisch waarde – basis – (155 st.)

Cultuurhistorisch waardevolle Ensembles – (49 st.)

Aarlanderveen: 3

Koudekerk: 3

Rijndijk 2

Dorp 3

Benthuizen 2

Zwammerdam 4

Boskoop 14

Alphen 18

Blikvangers:

Monumentale bruggen: 6

Molens: 18

Kerken: 50

(voormalige) Buitenplaatsen: 40

Telecommunicatietorens: 1

Bijlage IV Stand van zaken – instrumenten

Cultuurhistorische waardenkaart

Op de cultuurhistorische waardenkaart (CHW-kaart) staan alle waardevolle landschappen, landschapselementen, gebouwde objecten en stedenbouwkundige deelgebieden die de gemeente Alphen aan den Rijn haar karakter geven. Ook de beschermde gemeentelijke- en rijksmonumenten zijn op de kaart opgenomen. De CHW-kaart is daarmee de basis van het gemeentelijke erfgoedregister en het belangrijkste visitekaartje op erfgoedgebied. Op de kaart staan alle door de gemeente en rijk aangewezen objecten, structuren en landschap met cultuurhistorische waarde. Het is een online raadpleegbaar laagdrempelig kaartsysteem dat de gelaagde waardering zichtbaar maakt.

De kaart is nooit af en wordt blijvend geüpdatet. Resultaten van nieuwe onderzoeken worden op de kaart visueel gemaakt.

Archeologische waarden- en beleidskaart

De archeologische waarden zijn voor het gehele gemeentelijke grondgebied vastgelegd op de gemeentelijke archeologische waarden- en beleidskaart. De verwachtingen- of waardenkaart toont bekende vindplaatsen en maakt inzichtelijk waar zones met een hoge, middelhoge of lage trefkans op archeologie verwacht worden. Deze waardenkaart vormt de basis van de beleidskaart. Bij de beleidskaart is onderscheid gemaakt in zes categorieën en drie subcategorie met elk een specifieke toelichting en vrijstellingsgrens. De waarden- en beleidskaart vormt een kennisdocument en inspiratiebron voor en

over erfgoed en de basis van het verdere gemeentelijk archeologiebeleid: waar, hoe en in welke mate met archeologie in de ruimtelijke ordening rekening gehouden dient te worden. Op de kaart staan naast de specifieke gemeentelijke waarden ook de door de provincie aangewezen terreinen/vindplaatsen van hoge waarden en door het Rijk aangewezen behoudenswaardige terrein van archeologische waarden. De archeologische waarden- en verwachtingskaart is online raadpleegbaar, evenals de bijbehorende toelichting op de categorieën.

Door de uitvoer van nieuwe archeologische onderzoeken wordt de beschikbare kennis continu verrijkt. Inzichten die voortkomen uit deze onderzoeken zijn van belang en krijgen een plek op de waarden- en beleidskaart met een eventuele actualisatie.

Bouwhistorisch onderzoek

Bij ontwikkelingen met een impact op cultuurhistorische waarden op objectniveau vragen wij initiatiefnemers om een bouwhistorisch onderzoek te overleggen. In een bouwhistorisch onderzoek wordt de bouw- en ontwikkelingsgeschiedenis in beeld gebracht en de aanwezige waarden op detailniveau benoemd. Hiermee worden de verschillende tijdslagen en veranderingen in beeld gebracht en gewaardeerd. Deze waardenstelling vormt een belangrijke onderbouwing bij een veranderopgave. Niet in alle gevallen zal een aanvullend bouwhistorisch onderzoek noodzakelijk zijn. De gemeente weegt samen met de gemeentelijke adviescommissie af wanneer dit aan de orde is.

Methode Erfgoedprikken van RCE

De werkmethode Integrale erfgoedbenadering of Erfgoedprikken be-
ziet de totale voorraad cultureel erfgoed in een stad, gemeente of
regio als één grote collectie. Door een narratief te selecteren, oftewel
te ‘prikken’, brengt men met deze methode focus, versterking of
profiel aan in die collectie. En het maakt het mogelijk om het DNA en
de kernkwaliteiten van een gebied, en de bouwstenen voor een bio-
grafie van een gebied, beter te identificeren.

Eén collectie Alphen aan den Rijn omvat: een thema in veel facetten/
erfgoed integraal

Roerend erfgoed (roerende objecten in openbaar of privaat bezit,
soms bijeengebracht binnen collecties en toegankelijk voor het pu-
blik (museum, oudheidkamer, archief e.d.). Het kan gaan om kunst,
gebruiksvoorwerpen, documenten, archeologie ex situ etc.

Erfgoedverordening

In aanvulling op de landelijk Erfgoedwet is de gemeentelijke Erf-
goedverordening vastgesteld. Deze Erfgoedverordening 2021 is de
juridische onderlegger voor de bescherming van monumenten van
lokaal belang en van de erkenning van immaterieel erfgoed. De her-
ziening van de verordening is gericht op de implementatie van de
Omgevingswet en de komende werkwijze met omgevingsplan(nen)
van de gemeente. De artikelen zijn beknopt weergegeven voor op-
name in een komend omgevingsplan.

Commissie Omgevingskwaliteit/ Erfgoedcommissie

De Omgevingswet biedt het bestuur meer ruimte om een eigen af-
weging van belangen te maken, bij een beleid dat flexibel is en zo
min mogelijk regels kent. Om die belangen, waaronder de kwaliteit
van de bebouwing, goed te kunnen afwegen kan een onafhankelijk
en deskundig advies behulpzaam zijn. De Omgevingswet vergroot de
keuzes van gemeenten voor de inrichting van het adviesstelsel. Alle
gemeenten met rijksmonumenten zijn verplicht om een adviescom-
missie in te stellen die minimaal over de rijksmonumenten adviseert,
met uitzondering van archeologische monumenten. De wet voorziet
niet in overgangsrecht, dus gemeenteraden wordt geadviseerd in elk
geval voor het inwerkingtreden van de Omgevingswet zo’n commis-
sie in te stellen. De adviescommissie komt voor op de ‘minimumlijst’
met maatregelen van de VNG. De commissie kan ook een bredere
taak krijgen, de Tweede Kamer heeft daar zelfs op aangedrongen. In
twee aanvullende stappen kan een gemeente zijn adviesstelsel door-
ontwikkelen in de geest van de Omgevingswet.

De gemeentelijke adviescommissie omgevingskwaliteit (COK) voor de
gemeente Alphen aan den Rijn adviseert over rijksmonumenten, ge-
meentelijke monumenten, archeologie, cultuurhistorische waarde-
volle objecten, structuren en landschap. De huidige welstandscom-
missie is hiermee geïntegreerd. Eén brede adviescommissie voor de
ruimtelijke kwaliteit waarmee een helder en transparant loket ont-
staan waarin verschillende disciplines worden meegewogen in de ad-
visering. Daarmee vormt de advisering één integrale blik op ruimte-
lijke kwaliteit.

Parapluplan Cultuurhistorie

Met het paraplu bestemmingsplan en de paraplu beheersverordening Cultuurhistorie is met oog op de Omgevingswet al het erfgoed binnen de gemeente eenduidig in kaart gebracht en zijn regels hiervoor opgesteld. Waar voorheen per bestemmingsplan onderzocht werd welke waarden aanwezig waren en welke planregels daarvoor benodigd waren hebben de parapluplannen dit gemeentebreed vervangen. Hiermee is de basis van het erfgoed voor toekomstige generaties beschermd en vormt het een gedegen drager van afweging van de kwaliteit van de fysieke leefomgeving. Op deze wijze wordt aan de doelstelling van de Omgevingswet 'ruimte voor ontwikkeling, waarborgen voor kwaliteit' voldaan. De parapluplannen leggen het fundament van erfgoed voor de komende omgevingsplannen en kunnen hier integraal in opgenomen worden.

Parapluplan Archeologie

Dit paraplubestemmingsplan beslaat het gehele grondgebied van de gemeente. Daarvoor is gekozen omdat er een grote variatie is in de manier waarop archeologie nu nog in de afzonderlijke bestemmingsplannen is geregeld. Dit komt mede doordat sommige bestemmingsplannen zelf geen archeologische paragraaf hebben of dat deze op onderdelen gedateerd is. De gemeentelijke archeologische waarden- en beleidskaart vormt de basis van het gemeentelijke archeologische beleid. Hierin zijn de archeologische waarden voor het gehele gemeentelijke grondgebied vastgelegd. Voor de beleidsuitvoering is onderscheid gemaakt in zes categorieën (archeologie waarde 1 t/m 6) en drie subcategorieën. Per categorie is aangegeven welke

bekende en verwachte waarden zijn onderscheiden en wat de vastgestelde vrijstellingsgrens is. Een vrijstellingsgrens bestaat uit een oppervlaktemaat en een dieptemaat. Wordt zowel het oppervlakte als de dieptemaat overschreden, dan dient de aanvrager volgens het huidige beleid een (archeologisch) rapport te overleggen waarin aangegeven is of er archeologische waarden aanwezig zijn. En zijn er archeologische waarden aanwezig, dan dient ook aangegeven te worden hoe er met deze waarden rekening wordt gehouden tijdens de voorgenomen ontwikkelingen.

Omgevingstafel

Het beschermen van erfgoed valt en staat bij de belangenafweging die wordt gemaakt als er ruimtelijke ontwikkeling worden voorgenomen. De stad en de dorpen zijn altijd in ontwikkeling. Het geïnventariseerde, en beschermde erfgoed moet blijvend meebewegen met deze ontwikkelingen. Daarom is het Thema Erfgoed een vast onderdeel bij de omgevingstafel na implementatie van de Omgevingswet. Hiermee kan integraal worden afgewogen op welke wijze met het beschermde erfgoed wordt omgegaan in ontwikkelingen en hoe erfgoed bij kan dragen aan de oplossing van maatschappelijke en ruimtelijke kwesties.

Aan de omgevingstafel zitten allerlei belanghebbenden, zo ook 'gewone' inwoners. Doordat zij bij het proces betrokken worden en inbreng hebben worden zij veel meer gehoord dan voorheen en hebben zij meer invloed. De inwoner komt dus centraler te staan.

Erfgoed/ duurzaamheidsloket

Het gemeentelijk erfgoedbeleid ter beschermen van Erfgoed en de bijbehorende regels moet in klare taal kunnen worden uitgelegd en toegelicht, zodat belanghebbenden weten waar ze aan toe zijn en waarom de regels zijn ingesteld. De gemeente moet bereikbaar zijn voor vragen over de beschermingsmaatregelen. We zetten in op goede publieksinformatie, over zowel benodigde vergunningsprocedures en als beschikbare subsidies voor erfgoed. Daarvoor sluiten we zoveel als mogelijk aan bij aanwezige informatievoorzieningen als www.monumenten.nl en het Erfgoedloket.

Subsidieregeling instandhouding Erfgoed tot 2026

Deze regeling is gericht op een bijdrage in het onderhoud van met name particulier eigendom van zowel gemeentelijke monumenten als aangemerkte cultuurhistorisch waardevolle objecten. De regeling sluit hiermee aan bij de woonhuissubsidie van het rijk waar eigenaren van rijksmonumenten aanspraak op kunnen maken.

De nieuwe regeling heeft als achtergrond dat onderhoud en restauratie aan monumenten in de regel duurder is dan onderhoud aan andere panden. Dat heeft er grotendeels mee te maken dat er eisen gesteld worden (door de overheid), aan de kwaliteit van de werkzaamheden, er gewerkt wordt met duurdere materialen en er specialistische kennis en kunde ingezet moet worden. Deze extra kosten, ook wel onrendabele top genoemd, is gemiddeld 30% van de begrote werkzaamheden. Dit percentage wordt in deze regeling opgenomen als subsidiabel. De aanvrager betaald zelf de overige 70% van de instandhoudingskosten. De subsidieregeling bevordert het uitvoeren van regelmatig onderhoud van monumenten en het plegen van

regelmatig onderhoud draagt ertoe bij dat restauraties minder snel nodig zijn.

Het budget van deze regeling is uitgeput.

Subsidie werkende en stilstaande molens

Binnen de gemeentegrenzen zijn 18 historische molens aanwezig. Een van deze molens is in bezit van de gemeente. De overige molens zijn allemaal eigendom van een eigen Stichting, of een overkoepelende molenstichting. Om het kostbare onderhoud van deze historische molens te ondersteunen is een subsidieregeling voor bijdrage aan het onderhoud beschikbaar. We verlengen deze regeling om bij te dragen aan het in stand houden van de dit bijzondere type erfgoed. Hoe zit het met onderhoud van de molenbiotoop? Valt deze ook onder de regeling? De molenbiotoop vormt eveneens vaak een cultuurlandschap waar bepaalde dieren en planten kunnen gedijen, het draagt hiermee onder andere bij aan meer biodiversiteit, zie voorbeeld: <https://www.erfgoedbrabantacademie.nl/watermolenland-schappen-duurzaamheid>.

Erfgoedloket

Het idee van de Omgevingswet is dat het voor de inwoner een stuk gemakkelijker wordt om een vergunningsaanvraag te doen. Zo ook op het gebied van erfgoed, voor zowel (ver-)bouwvergunningen als vergunningen voor evenementen (immaterieel erfgoed). Het digitale Erfgoedloket is het middel waarmee mensen een initiatief kunnen starten. Vandaar dat het Erfgoedloket de inwoner centraal stelt.

Integrale cultuurhistorische waardenkaart

We zetten de interactieve Cultuurhistorische waardenkaart in als erfgoedregister. Het is de verzamelplaats waar het gemeentelijke erfgoed inzichtelijk wordt gemaakt aan de hand van locaties. Er kan op adres worden gezocht waarmee duidelijk wordt welke sporen uit het verleden hier aanwezig zijn en op welke wijze we deze beschermen bij ontwikkeling. De archeologische verwachtingskaart voegen we toe aan de CHW- kaart om ook het erfgoed onder de grond hierin mee te nemen.

Erfgoedinspectie/ monitor

Door de Inspectie Overheidsinformatie en Erfgoed wordt een keer in de twee jaar een erfgoedmonitor uitgevoerd. De gemeenten worden met deze monitor door de Inspectie bevraagd over beleid, uitvoering, toezicht en handhaving op het gebied van archeologie en monumenten. De resultaten van het onderzoek worden gepubliceerd op de website van de Inspectie in een databank monitor gemeenten. Deze databank (<https://inspectie-oe.databank.nl/>) is openbaar inzichtelijk. Alphen aan den Rijn hecht grote waarde aan het delen van deze informatie en werkt mee aan de monitor.

Bijlage V Participatie (2023)

Bijeenkomst Raadsinformatiemarkt 08 juni 2023

De drukbezochte bijeenkomst van 8 juni 2023 heeft een hoop goede reacties, vragen en ideeën voortgebracht. In dit verslag zullen we de belangrijkste reacties en ideeën delen die worden meegenomen de Erfgoedvisie. De specifieke vragen die zijn gesteld zullen voor zover te achterhalen nog aan individuen worden beantwoord. Andere vragen zullen worden gebruikt om de visie helderheid en structuur te geven.

De reacties en ideeën zijn uitermate behulpzaam en zijn een weerspiegeling van de brede, kritische (erfgoed)gemeenschap waar we niet zonder kunnen. Er springen een viertal thema's uit de reacties en ideeën, die soms heel specifiek en dan weer een meer algemene strekking hebben. Dat het veld zich sterk maakt voor het behoud, ontwikkeling en beleving van het gezamenlijke erfgoed van de Gemeente Alphen aan den Rijn wordt maar weer duidelijk in de hieronder uitgewerkte thema's: *Kennisdelen, Samenwerken, Immaterieel Erfgoed, Behoud door ontwikkeling.*

Er is afgezien van het anonimiseren, geen redactie geweest op de reacties en ideeën. Enkel zijn ze ondergebracht onder

thema's. Hieronder worden deze zonder volgorde van belang of hiërarchie gepresenteerd

Kennisdelen

Cultuur Historische Waardenkaart verder/meer op de voorgrond brengen.

Aandacht voor jongeren overbrengen van onze geschiedenis. Herdenk, viëren, overdragen.

Cultuurhistorie moet je kunnen 'beleven'.

Leerlingen van bo, bso, vo, voo laten kennis maken met hun omgeving voor een speciaal programma waar ook de Canon bij betrokken wordt.

Werken aan de status van de vondsten in het Westvaartpark zodat Hazerswoude op den duur in een adem zal worden uitgesproken als Nigrum Pullum en Albaniana.

Trots: story-telling! Help bijvoorbeeld het tijdschrift van de Historische Vereniging!

Samenwerken

Mogelijkheid koppeling erfgoed en kunst en cultuur stimuleren door dat te benoemen.

Erfgoed koppelen aan toerisme en recreatie (PReT) en stimuleren. Hoe kan het archief bijdragen aan het 'kennis delen' en laten zien 'wat we in Alphen hebben'? Hoe kan de gemeente ons hierbij helpen?

Kunnen we breder uitpakken met het erfgoedplatform?

Mogelijkheid koppeling erfgoed en kunst en cultuur stimuleren door dat te benoemen.

Hoe zit het met de toegevoegde waarde van de verschillende historische verenigingen/ genootschappen? Hoe zou dat door de verenigingen ingevuld kunnen worden, rol/inbreng/positie of ....

Overleg met de erfgoeddragers als HVB en Boomkwekerijmuseum. Zij weten wat belangrijk is voor het Boskoops Erfgoed.

Immaterieel erfgoed

Plek in de visie, niet vergeten Immaterieel Erfgoed.

Immaterieel erfgoed, kennen/weten we de verhalen van Alphen? Boomkwekerijsector is inmiddels Immaterieel erfgoed. Wat doen we hiermee? Hoe kunnen we dit uitdragen?

Het fenomeen 'fanfareorkest' staat op de lijst van immaterieel cultureel erfgoed. Over hoe we dit in onze gemeente willen/kunnen uitdragen, gaan de orkesten vast graag met u in gesprek.

Juist de verhalen van molenaars, boeren willen we levend houden.

Zoek een mogelijkheid om deze ook mee te nemen in de visie.

Benut de relatie met het Levend (Immaterieel) Erfgoed ten volle: boomkwekerij en beroepsvaart in Boskoop, elkaars contramal en beide bepalend voor het landschap en de cultuur van Boskoop.

Behoud door ontwikkeling

#Rentmeesterschap. Door lage bezetting minder geld voor onderhoud. Door functie te geven kan een historisch pand onderhouden blijven.

Benoem ook behoud door ontwikkeling en in lijn daarmee het (economisch) ontwikkelpotentieel van erfgoed.

In het kader van Gemeentelijk monumenten: toewijzing zonder inbreng van eigenaar is lastig; behoud is van belang, maar compensatie op z'n plaats.

Behoud erfgoed mag best iets kosten

Er moet meer budget beschikbaar komen voor herstel en behoud van erfgoed.

We willen oude gebouwen behouden en hergebruiken. Daarbij moeten we niet te strikt in de erfgoedregels zitten, anders zijn veel herbestemmingen niet haalbaar. Altijd moet de authenticiteit behouden blijven.

Goed de discussie voeden over wat echt het behouden waard is, soms moet je kiezen. Ontwikkelen is niet persé achteruitgang. Bouw leeglopende kerken om tot appartementen in heel de gemeente.

Bijlage VI Eerdere input (2018)

- Molens

Gemeente Alphen aan den Rijn beschikt over uitzonderlijk veel molens, die bovendien verspreid liggen over vrijwel alle kernen van de gemeente (alleen in Boskoop zijn geen molens meer te vinden). Een groot gedeelte van de molens zijn poldermolens, die onlosmakelijk verbonden zijn met het polderlandschap. Daaronder is de enige nog in werking zijnde molenviergang ter wereld, gelegen in Aarlanderveen. Die heeft grote toeristische en educatieve (waterhuishouding) potentie, welke nog niet uitvoerig benut wordt. Het focusgebied past uitstekend bij de 'Groene stad met lef', zoals Alphen aan den Rijn zichzelf profileert, en waarin water bovendien een belangrijke rol speelt.

- Sierteelterfgoed

Dit erfgoed beperkt zich topografisch tot Boskoop en een gedeelte van Hazerswoude-Dorp, maar is uniek in de wereld. Dat betreft zowel het landschappelijke aspect met de houtakkers, vele watergangen en typische bouwwerken, als immateriële zaken zoals het Boskoopse schouwmaker ambacht (vaartuig) en de Nationale Planten Collecties. De sierteeltregio Boskoop speelt een belangrijke rol in de economie van de gemeente en

heeft bovendien grote toeristische potentie, welke al benut wordt met rondvaarten en het Boomkwekerijmuseum maar nog veel verder uitgebouwd kan worden. Net als de molens sluit dit focusgebied uitstekend aan bij Alphen aan den Rijn als gemeente van groen en water.

- Romeinse Limes

Topografisch beperkt dit thema zich tot de kernen die gelegen zijn langs de Rijn en waar Romeinse vondsten gedaan zijn (Hazerswoude-Rijndijk, Koudekerk aan den Rijn, Alphen aan den Rijn en Zwammerdam). Tezamen met de andere gemeenten langs de Oude Rijn en de Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen loopt een traject om de noordelijke rijksgrens van het Romeinse rijk, de Limes, aan te wijzen als UNESCO Werelderfgoed. Binnen provincie Zuid-Holland worden Leiden en Alphen aan den Rijn de twee belangrijkste 'visitorhubs'. Daarin speelt de aanwezigheid van Archeon een grote rol. Met twee Romeinse forten en kampdorpen en de in de archeologische wereld zeer beroemde vindplaats van de Zwammerdammerscheppen, heeft Gemeente Alphen aan den Rijn bovendien een belangrijke troef in handen. Boven de grond is er nog weinig te zien, maar de Romeinse tijd spreekt erg tot de verbeelding en biedt grote kansen op het terrein van erfgoedbeleving.